ԱԶԳ
AZG
armenian newspaper

Յուլիս 27 . 1991
Շաբաթ
եռօրեայ թերթ.
Ա տարի. թիւ 47
գինը՝ 30 կ.

հասցէն՝ Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47
հեռախօս՝ 581841
ֆաքս՝ 562941
տելեքս՝ 243267 SULA SU

Յազովը հրամայել է մարտական ինքնաթիռներ օգտագործել

Ինչպես մեր թղթակից Հ. Ասատրյանին հաղորդեց ՀՀ Պաշտպանության կոմիտեի կոորդինատոր Ա. Բաղդասարյանը, հուլիսի 26-ին Վերիշեն գյուղի մոտ գտնվող Շամրատուդ բարձրավանդակում նկատվել են խորհրդային բանակի տեխնիկայի կուտակումներ, կատարվել են դիրքերի ամրապնդման գործողություններ: Էրնջ, Մանաշիս, Բուզլուխ գյուղերը դեռեւս դատարկ են:

Հայտնի է դարձել նաեւ, որ հուլիսի 23-ին ԽՍՀՄ պաշտպանության նախարար Դ. Յազովը հրաման է տվել Շահումյանի շրջանում օգտագործել մարտական ինքնաթիռներ:

ՌԽՖՍՀ ժողովրդական պատգամավորներ Սմիռնովը եւ Շաբադը հեռագիր են ուղարկել ԽՍՀՄ նախագահ Գորբաչովին: Սմիռնովը դիմել է նաեւ Անդրկովկասյան զինված ուժերի օդաչուներին, որպեսզի չկատարեն վերից տրվող հանցավոր հրամանները:

Հեռագրում գրված է նաեւ, որ Վերիշենի ռուս եւ հայ կանայք, ինչպես նաեւ ինքնապաշտպանության ժամանակ զոհված մարտիկների մայրերը դիմել են Ռուսաստանի զինվորների մայրերի կոմիտեին, որպեսզի նրանք չվիրավորվեն վերիշենցիներից, եթե վերջիններս մասնակցեն ինքնապաշտպանական գործողություններին: ■

Բուշը Թուրքիայում Օզալի հետ հանդիպման ժամանակ արծարծեց Հայաստանի հարցը

Օզալը կարծում է, որ Հայաստանը կմնա կոնֆեդերացիայի մեջ

Ջորջ Բուշը հուլիսի 20-23-ը պաշտոնական այցով եղավ Թուրքիայում: Սա նախագահի մակարդակով Վաշինգտոնից Անկարա կատարված երկրորդ այցն է: Առաջինը սրանից ուղիղ 32 տարի առաջ, այսինքն 1959 թ. իրականացրել էր ժամանակի ԱՄՆ-ի նախագահ Էյզենհաուերը: Միայն այս հանգամանքը բավական էր, որ Ջորջ Բուշի ժամանումը Անկարա բնութագրվի որպես նշանակալից երեւույթ Թուրքիայի քաղաքական կյանքում: Անկարան վաղուց արդեն պատրաստվում էր դիմավորել բարձրաստիճան հյուրին, իսկ թուրքական եւ արտասահմանյան մամուլը մեծ ուշադրությամբ հետեւեց այցին: Այս այցի հետ կապված հատկապես թուրքական թերթերը պարունակում են բավականին հետաքրքրական մանրամասնություններ: Օրինակ, *«Հյուրրիյեթ»*-ը հուլիսի 22-ի համարում նշում է, որ Ջորջ Բուշն իր տիկնոջ՝ Բարբարայի հետ ժամանելով Անկարա, օդանավակայանի վրա հեռվից նկատել է Օզալին, ձեռքի շարժումով ողջունել նրան, եւ դիմելով անունով, գոռացել՝ Թուրգուտ: Իսկ *«Թերջումանն»*-ը հուլիսի 18-ի համարում մեզ տեղեկացնում է, որ Ջորջ Բուշի անվտանգությունն ապահովելու համար ոտքի էր հանվել մոտ 10 հազարի հասնող գաղտնի ծառայություն, ոստիկանության թուրքական զորախումբը եւ Միացյալ Նահանգներից ժամանած ԿՎՀ-ի եւ ՀԴԲ-ի բազմաթիվ գործակալներ:

«Հյուրրիյեթ»-ը մեկ այլ համարում նշում է, թե Ստամբուլի բնակչությունը, դիմավորելով Ջորջ Բուշին, ողջունել է ոչ թե նրան, այլ նրա նմանակին: Ստամբուլի նահանգապետարանը հյուրի համար հատկացրել է երեք լիմուզին: Առաջին մեքենայի մեջ նստել է Բուշի նմանակը, եւ լուսամուտից ձեռքով ողջունել մայթեզրին կանգնած ժողովրդին, մինչ նա ողջույնի նշաններ է արել, երկրորդ մեքենայից Ջորջ Բուշի ձայնով լսվել է հետեւյալը. *«Բարեւ ձեզ, ինչպե՞ս եք»*: Իհարկե, դա եղել է ձայնագրություն: Իսկ ինքը՝ Բուշը, Թուրգուտ Օզալի հետ միասին տեղավորվել է երրորդ մեքենայում: Նույն թերթն այնուհետեւ անդրադառնում է Օզալի կողմից Ջորջ Բուշի պատվին Ստամբուլի Դոլմաբախչեի պալատում տրված ճաշկերույթին, որը ամերիկացի բարձրաստիճան հյուրը բնութագրել է որպես հրաշք: Իսկ թերթը, խոսելով դրա մասին, օգտագործում է «անմոռանալի ճաշկերույթ Դոլմաբախչեում» արտահայտությունը:

Թերեւս մեզ համար ամենահետաքրքրականը ճաշկերույթի հաջորդ, այսինքն հուլիսի 23-ի առավոտյան ԱՄՆ-ի նախագահի կողմից Օզալի պատվին տրված նախաճաշն էր, որին բացի Բուշից եւ Օզալից մասնակցում էր վարչապետ Մեսութ Յըլմազը, արտգործնախարար Սաֆա Գիրայը, արտգործնախարարության խորհրդական Օզդեմ Սանբերքը թուրքական կողմից, իսկ ամերիկյան կողմից՝ անվտանգության գծով նախագահի օգնական Բրենթ Սքոուքրոֆթը, երկու երիտասարդ դիվանագետներ եւ Սպիտակ տան խոսնակ Ֆիցուոթըրը:

«Հյուրրիյեթ»-ի քաղաքական մեկնաբան Էրթուղրուլ Օզքյոքը նույն թերթի հուլիսի 24-ի համարում մեզ մանրամասնորեն տեղեկացնում է նախաճաշի ժամանակ երկու երկրների ղեկավարների միջեւ տեղի ունեցած խոսակցությանը: Ըստ Օզքյոքի, նախ խոսք է բացվել Բալկաններից: Ապա տեղի է ունեցել մտքերի փոխանակում Հարավսլավիայի իրադարձությունների շուրջ: Օզալը շոշափել է Բալկաններում բնակվող մահմեդական բնակչության հետ կապված խնդիրները: Եւ ահա, ըստ Օզքյոքի, նախագահ Բուշը սկսել է խոսել Հայաստանի մասին եւ դիմելով Թուրքիայի հանրապետության նախագահ Օզալին, հարցրել. *«Ի՞նչ եք մտածում, հայերը մինչեւ ո՞ւր կհասցնեն գործը»*: Օզալը պատասխանել է. *«Չեմ կարծում, որ նրանք գնան մինչեւ անկախություն: Ըստ երեւույթին, տեղ կզբաղեցնեն կոնֆեդերացիայի մեջ»*: Այնուհետեւ Ջորջ Բուշը շոշափել է Կիպրոսի հարցը, որն էլ սառը ցնցուղի տպավորություն է գործել թուրքական կողմի վրա: Ի դեպ, պետք է նշել, որ թուրքական մամուլը, այցի նախօրյակին, երբ Բուշին մեղադրում էր քրդական ինքնավարության եւ Կիպրոսի հարցերում Թուրքիայի համար ոչ նպաստավոր դիրքորոշում գրավելու մեջ, այցի օրերին սկսեց հիշել, որ նա իր հայամետ քաղաքականությամբ, կապված հայկական բանաձեւի հետ, մեծ անհանգստություն է պատճառել Թուրքիային:

Վ. ՉԱԲՐՅԱՆ

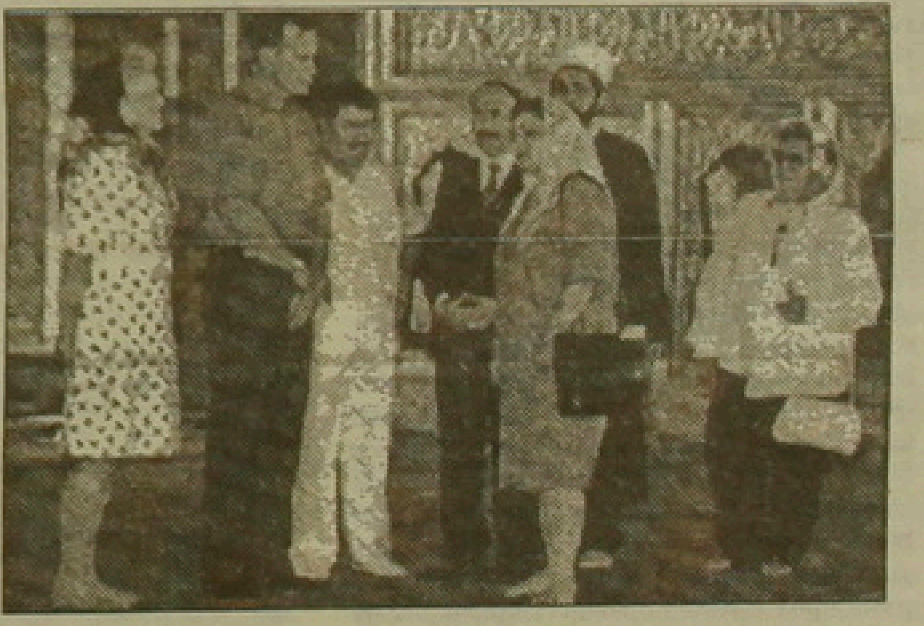

Բուշը գոհ է Թուրքիա այցելությունից

Միացյալ Նահանգների նախագահը գոհունակության շեշտված արտահայտություններով է ավարտել Թուրքիա իր այցելությունը: Հակառակ բազմաթիվ քաղաքներում տեղի ունեցած ցույցերին, թուրքական մամուլը գրեթե միակերպ գոհունակություն է արտահայտում այս այցելության առթիվ: Ջերմ մթնոլորտում են անցել նաեւ նրա հանդիպումները ընդդիմադիր ղեկավարների հետ:

Բուշը Թուրքիան իր երկրորդ տունը համարելուց բացի, մեծ գովեստներով է խոսել երկու երկրների ավանդական գործակցության, համերաշխության մասին: Երկկողմանի հանդիպման ժամանակ հստակեցվել են հետեւյալ մի քանի կետերը:

Կիպրոսի հարցի կապակցությամբ Բուշը կողմնակից է թուրքական առաջարկին, որ նախատեսում է չորսերի վեհաժողով: Կիպրոսի երկու համայնքների եւ հույն ու թուրք վարչապետների մասնակցությամբ այս վեհաժողովը, հավանաբար, կգումարվի սեպտեմբերին:

Հունական կողմը պահանջում է, որ Կիպրոսում թուրքերը հողային որոշ զիջումներ կատարեն, որպեսզի հնարավորություն լինի համաձայնության գալ: Թուրք ղեկավարները պատասխանել են, թե հողային սակարկությունը կկատարվի միայն ժողովի ընթացքում:

Զինվորական այն հատուկ ուժը, որ Հյուսիսային Իրաքի քուրդ փոքրամասնությանը հարձակումներից պաշտպանելու պատասխանատվություն ունի, երկու երկրների նախագահների միջեւ անչափ համաձայնության նյութ էր դարձել, թեեւ այդ պայմանները չեն հրապարակվել: Ասվում է միայն, թե ամերիկյան գունդը մինչեւ սեպտեմբեր պիտի մնա Սիլոփիում եւ, եթե հարկ լինի, նրա գործունեության շրջանը պիտի ձգվի: ■

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ

Նախագահ Միտերանի եւ նրա վարչապետ էդիթ Կրեսոնի ժողովրդականությունը շարու-նակական անկում է ապրում: Ըստ ֆրանսիական հարցախույզների, նախագահի ժողովրդականությունն ընկել է եւս 7 միավորով, հասնելով 33 տոկոսի: Ինչ վերաբերում է վարչապետ էդիթ Կրեսոնին, 18 տոկոսի արդյունքով նա հաստատել է նոր մրցանիշ, որը դեռ պատկանում էր Ֆրանսիայի ամենից անժողովրդական նախարարին՝ Ռեմոն Բարին:

Տոթը մարդկային զոհեր է խլում Իսպանիայում, որտեղ վերջին 10 օրերին 40 աստիճան շոգի պայմաններում զոհվել է 121 հոգի:

Արտակարգ տոթ է նաեւ Նյու Յորքում, որտեղ ջերմաստիճանը վերջին օրերին չի իջնում 38 աստիճանից: Իսկ հարավային Ֆրանսիայում այն հասնում է 35-ի, մինչ հյուսիսում՝ 27-ի:

Անգլիայի աստղագետները հայտնաբերել են արեգակնային համակարգից դուրս գտնվող առաջին մոլորակը, ոչ շատ հեռու Ծիր կաթինից: Այն 12 անգամ գերազանցում է Երկիր մոլորակի ծավալը: Ըստ գիտնականների, անհավանական է կյանքի որեւէ գոյություն նրա վրա:

Ամերիկյան հանրապետականներն ու դեմոկրատները Սենատից պահանջեցին հարգարըն-դողական քննարկում անցկացնել քննելու համար այն ամբաստանությունը, թե իբր բանակը գիտակցաբար լքել է իր զինվորներին Վիետնամի, Կորեական եւ 2-րդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքում:

Մայամիում 87 տարեկան հասակում, երեկ մահացավ Նոբելյան գրական մրցանակի դա-փնեկիր Իսահակ Զինգերը, յիդիշ գրողը, որի ստեղծագործությունները ներկայացնում են Արեւելյան Եւրոպայում հրեական մշակույթն ու Ամերիկա գաղթողների կյանքը: ■

Ծայրահեղ աջերը Իսրայելում սպառնում են հրաժարվել Շամիրի կառավարությունից

Իր դրական պատասխանը տալով միջինարեւելյան խաղաղության ծրագրին, վարչապետ Իցհակ Շամիրը խիստ բարբառեց Իսրայելի ուլտրա-աջերին, որոնք սպառնացին իրենց նախարարներին ետ կանչել կառավարությունից: Նրանց շարքին է նաեւ արաբների կողմից «Մեծ մսագործ» հորջորջված եւ Շամիրի կաբինետում այժմ բնակեցման նախարար Արիել Շարոնը, որ հայտարարեց, թե այդ ծրագրի նկատմամբ իր միակ պատասխանը հրեական նոր կիբուցների ստեղծումն է արաբական գրավյալ հողերի վրա, արգելակելու համար իսրայելական որեւէ զիջում:

Ուլտրա-աջերը Շամիրից պահանջեցին այժմվանից հստակեցնել, թե ինքը խաղաղության խոսակցությունների ընթացքում հողային որեւէ զիջում չի անելու արաբներին:

Այսուհանդերձ, նախանցյալ օրը վարչապետը հայտարարեց, թե ժամանակն է արաբների հետ բանակցելու, միաժամանակ հասկացնելով, որ իր կառավարության դիրքը կարող է փոփոխություն կրել խոսակցությունների ժամանակ:

Սակայն երեկ, բոլորի խաղաթղթերը խառնեց Ֆրանսիան, երբ հայտարարեց, թե խաղաղության խոսակցություններում պետք է ընդգրկվեն նաեւ Հին Երուսաղեմի պաղեստինցիները, որոնց մասնակցությանը կտրականապես դեմ է Թել-Ավիվը:

Իսրայելի զայրույթը հրավիրող այս հայտարարության նպատակն է, ըստ մեզ, միջամտել խաղաղության խոսակցությունների մեջ եւ թույլ չտալ, որ Միացյալ Նահանգներն առանձին ձիավարի աշխարհի այդ շրջանում, որը Ֆրանսիան ավանդականորեն համարում է իր ազդեցության ոլորտը: ■

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի այցը Վրաստան

Այսօր, մեկօրյա պաշտոնական այցով Հայաստանի եւ Վրաստանի միջեւ միջպետական համաձայնագիր կնքելու համար Թբիլիսի է մեկնում ՀՀ Գերագույն խորհրդի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, որին ուղեկցում են փոխվարչապետ Գ. Վարդանյանը, Գերագույն խորհրդի նախագահության անդամներ Դ. Վարդանյանը, Մ. Տեր-Գուլանյանը, արտգործնախարարի պաշտոնակատար Ա. Եղիազարյանը, այլ պաշտոնական անձինք:

Այցը լուսաբանելու նպատակով Թբիլիսի է գործուղվում մեր հատուկ թղթակից Գ. Խոժակյանը:

«Մենք չենք պատրաստվում Ղարաբաղը նվիրել Հայաստանին Միութենական պայմանագիրը ստորագրելու դիմաց»

Մամուլի գծով Ադրբեջանի նախագահի օգնական Օսման Միրզոեւը պատասխանելով «ԻՖ»-ի թղթակցի հարցին, թե կբացվե՞ն արդյոք Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի լուծման նոր հեռանկարներ հօգուտ Հայաստանի այն դեպքում, եթե նա ստորագրի Միութենական պայմանագիրը, հայտարարեց. *«Մենք չենք պատրաստվում դրա դիմաց Ղարաբաղը նվիրել Հայաստանին: Այս հարցը իհարկե, կլուծվի, բայց Ադրբեջանի կողմից»*:

«Միութենական պայմանագիրը ստորագրող պետությունները ճանաչում են այդ Միության այլ պետությունների տարածքային ամբողջականությունը եւ առկա սահմանները,– նշեց նախագահի օգնականը:– *Հետեւաբար, եթե Հայաստանը ստորագրի պայմանագիրը, ապա դրանով նա կվերացնի Ադրբեջանին ներկայացրած բոլոր տարածքային պահանջները»*:

Օ. Միրզոեւը նշեց, որ հայ-ադրբեջանական կոնֆլիկտը դադարեցնելու մասին առաջին հերթին պետք է մտածի միութենական կառավարությունը: *«Ի դեպ, միութենական գերատեսչությունները օժտված են համապատասխան լիազորություններով, հենց այդ նպատակների համար,*– նշեց նա:– *Իսկ մենք մեր հերթին դրել եւ դնում ենք այն հարցը, որպեսզի Հայաստանը չեղյալ համարի իր նախկին որոշումները ԼՂԻՄ-ի վերաբերյալ»*: ■

Ֆրանսիացի երեք պատգամավորները արցախահայության համար

Ֆրանսիական Սոցիալ - դեմոկրատական կենտրոն կուսակցության երեք պատգամավորներ՝ Ժ. Բարո, Ն. Ֆոնտեն եւ Ֆ. Ռոշբլոյն, որոնք նոր էին վերադարձել Հայաստան կատարած քննական այցից, հուլիսի 19-ին Ֆրանսիական կառավարությունից պահանջեցին արագ միջամտություն եւ բողոք բարձրացնել ի նպաստ արցախահայության, որ կեղեքվում եւ խժդժությունների է ենթարկվում ազերիների եւ կարմիր բանակի կողմից:

Մամուլի ասուլիսի ժամանակ նրանք հայտնեցին, որ ավելի քան 1000 հայեր վերջերս բռնագաղթի են ենթարկվել Հադրութի շրջանից: Պատգամավորներն առիթ են ունեցել Գորիսում հանդիպելու նրանց հետ: ■

Արյունալի ընդհարումները շարունակվում են Խորվաթիայում

Խորվաթիայում երկու շաբաթ է չեն դադարում ընդհարումները: Երեկ ավելի բուռն ընդհարումներ եղան Խորվաթիա-Սերբիա սահմանագծի երկայնքին եւ հատկապես Էրդուտ գյուղի կամրջի մոտ: Ըստ պաշտոնական տվյալների, սպանվել են առնվազն 18 ջոկատայիններ եւ մի սերժանտ՝ հարավսլավական բանակից:

Մյուս կողմից, Հարավսլավիայի խորհրդարանը վավերացրեց կառավարության մի ծրագիր, որի նպատակն է երկիրը փրկել սնանկացումից: 80 տոկոսով կրճատելով պետական ծախսերը, նա հույս ունի անհրաժեշտ ներդրումներ ապահովել: ■

digitised by A.R.A.R.@

4 հարց, 12 պատասխան

Մեր թղթակիցը դիմեց Սեւանի հասարակական-քաղաքական կազմակերպությունների եւ տեղական իշխանության ղեկավարներին հետեւյալ հարցերով.

1. Ո՞րն է Սեւանի քաղաքական կյանքի ակտիվացման ձեր դերը:
2. Ձեր կարծիքով ինչպիսի՞ն կլինեն հանրաքվեի արդյունքները շրջանում:
3. Ո՞րն է Հայաստան-Ադրբեջան կոնֆլիկտի լուծման բանալին:
4. Սեպտեմբերի 21-ից հետո Հայաստանը տնտեսական ի՞նչ ծրագրով է առաջնորդվելու:

ՀԿԿ Սեւանի շրջկոմի առաջին քարտուղար Գ. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

1. Ընդհանրապես, ես միշտ կողմ եմ եղել քաղաքականացվածությանը, որը պետք է պայմանավորված լինի ընդհանրական ընթացքներով: [illegible]

2. [illegible]

3. Հայաստան-Ադրբեջան կոնֆլիկտի լուծման բանալին [illegible] Ղարաբաղի [illegible]

4. [illegible] համաժողովրդական ձեռնարկման: Փաստորեն դուրս է գալիս, որ առանց բազիսի կառուցում ենք վերնաշենք, որի փլուզումից հետո կարող են մնալ միայն քաղաքակիրթ երկրների ցավակցությունները՝ ուղղված մի ողջ ազգի:

ՀՀՇ-ի Սեւանի վարչության նախագահ Մ. ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

1. Ինքս չէի ցանկանա գնահատական տալ մեր քաղաքական գործունեությանը, բայց միանշանակ կցանկանայի ասել, որ [illegible]

2. [illegible]

3. Միմիայն ուժային քաղաքականությամբ:

4. Համենայն դեպս, առաջնորդվելու է ոչ գաղափարական ծրագրով:

Սեւանի քաղաքային խորհրդի գործադիր կոմիտեի նախագահ, Գերագույն խորհրդի պատգամավոր Ռ. ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

1, 2. Ես կողմ եմ հասարակական-քաղաքական բոլոր կազմակերպությունների գործունեությանը, որոնց հետ ինձ հաջողվել է գնալ երկխոսության: Արվում է ամեն ինչ, որպեսզի բարձրացվի ժողովրդի ինքնագիտակցությունը ու, դրա հետ կապված, կարող եմ միանգամից տալ ձեր երկրորդ հարցի պատասխանը. վստահ եմ, որ հանրաքվեի արդյունքները շրջանում կլինեն դրական՝ մեծամասնությունը կողմ կքվեարկի անկախությանը:

3. Այսօրվա մեր կառավարությունն այդ հարցում ունի ճիշտ դիրքորոշում, որովհետեւ, եթե Հայաստան-Ադրբեջան կոնֆլիկտի պատճառը Ղարաբաղի հիմնահարցն է, ապա տարվում է քաղաքական ճիշտ կուրս: Այստեղ պետք է պահպանվի ստատուս քվոն: Ընդհանրացնելով միտքս՝ ասեմ, որ Հայաստան-Ադրբեջան կոնֆլիկտի լուծման բանալին հայ ազգի քաղաքական ինքնագիտակցության պահպանումն է:

4. ՀՀ-ն արդեն գործի է դրել իր տնտեսական ծրագիրը՝ հողի սեփականաշնորհում, մանր ձեռնարկությունների մասնավորեցում եւ այլն: Շուտով պետք է սկսվեն վարչատարածքային նոր բաժանումները: Այն տալու է տնտեսական մեծ արդյունք: Այս բոլոր հարցերով զբաղվում է ՀՀ արտաքին տնտեսական հարաբերությունների նախարարությունը, որը տեղերին տվել է լայն իրավունքներ: Օրինակ, Սեւանի շրջանը կարող է պայմանագիր կնքել ցանկացած երկրի հետ՝ այս կամ այն հարցերի շուրջ: Ես կողմնակից եմ տեղական հումքով զարգացող արդյունաբերությանը, բայց դրա հետ մեկտեղ ճկուն քաղաքականություն պետք է տարվի միջհանրապետական կոոպերացիայի այնքան բարդ աշխատանքներում: Իմ կարծիքով, սեպտեմբերի 21-ը ժողովրդի կամքի արտահայտությունն է լինելու, իսկ կոնկրետ տնտեսական գործունեությունը սկսվելու է նախագահական ընտրություններից հետո:

Զրուցեց Վ. ՍԻՄՈՆՅԱՆԸ

Վյաչեսլավ Տիխով.

«Որպես ականատես վկայում եմ. Շահումյանում եւ Արցախում իրականացվում է եղեռն»

Հուլիսի 24-ին Շահումյանի շրջանից երեւան վերադարձավ Մոսխորհրդի պատգամավոր Վյաչեսլավ Տիխովը, որն այնտեղ էր գտնվում հուլիսի 8-ից: Հուլիսի 25-ին ՀՀ Նախարարների խորհրդում նա մասնակցեց պաշտպանության կոմիտեի կազմակերպած բրիֆինգին, որի ավարտից հետո մեր թղթակից Հակոբ Ասատրյանը դիմեց պատգամավորին:

– Դուք պատրաստել եք Շահումյանի շրջանում եւ Արցախում եղած ականատեսի՝ ձեր հայտարարությունը: Խնդրում եմ ընդհանուր գծերով ներկայացրեք այն:

– Եթե ես ականատես չլինեի,– ասաց Տիխովը,– ապա դժվար թե հավատայի, թե ինչպես է խորհրդային բանակը մասնակցում այդ բարբարոս գործողություններին: Ինձ համար ակնհայտ դարձավ, որ միութենական կառավարությունը վարում է ձեւականորեն Ադրբեջանին պատկանող տարածքներից բնիկ հայ բնակչության բռնի դուրս բերման ծրագրված քաղաքականություն: Համոզվածությունը կրկնապատկվում է նրանով, որ այդ քաղաքականության մեջ են ներքաշվում կարմիր բանակի զինված ուժերը, այն բանակի, որ կոչված է պաշտպանելու ժողովրդին:

Այն, ինչ ես տեսա 1991-ի հուլիսի 24-ին Վերիշեն գյուղում, ինքս օրն անցկացնելով գյուղի բնակիչների հետ կրակոցների տակ, դժվար է նկարագրել: Առավոտյան ժամը 8-ից գյուղի շուրջը սկսեցին պտտվել ուղղաթիռներ, իսկ ժամը 9-ից լեռներից սկսվեց հաուբիցային կրակ, որը համարյա անդադար շարունակվեց մինչեւ երեկոյան ժամը 18-ը: Մարդիկ վախից ու սարսափից թաքնվել էին նկուղներում: Գրեթե ամեն մի տնից լսվում էր մանկան լաց: Միայն երկար լռությունից հետո փողոցներում սկսեցին երեւալ մարդիկ: Երբ մթնում էր, ինձ մեքենայով տարան Շահումյան: Ճանապարհի ողջ երկայնքով շարժվում էին մարդկանց շարասյուները՝ ամենաանհրաժեշտ իրերով բեռնված: Փաստորեն, մոտ 6 հազար բնակչությամբ գյուղը կանգնած է մի նոր տեղահանության շեմին:

Խաղաղ ժողովրդի հետ տարվում է զինված պատերազմ: Այն ժողովրդի, որն ուզում է ապրել ու աշխատել, այն ժողովրդի, որ ամենեւին մեղավոր չէ:

Ես իմ հայտարարությամբ կոչ եմ անում երկրի ողջ առաջադեմ ուժերին՝ սատար կանգնել Ադրբեջանի ազգային փոքրամասնությունների մարդկային տարրական իրավունքների պաշտպանությանը: Եթե մենք չպաշտպանենք նրանց իրավունքներն այսօր, ապա վաղը մենք չենք կարողանա պաշտպանել նաեւ մեր իրավունքները: Պահանջում ենք պատժել բոլոր նրանց, ովքեր մեղավոր են այդ եղեռնի համար:

– Արցախ այցելելուց առաջ, դուք արդեն ծանո՞թ էիք շրջանի իրադրությանը:

– Չմեղանչելով ճշմարտության դեմ, պետք է ասեմ, որ Ղարաբաղ մեկնելուց առաջ պատկերացնում էի, թե պայքար է տարվում զինված գրոհայինների դեմ, որոնց ուղղակի պետք է զինաթափել: Ես այնտեղ չտեսա ոչ մի զինված գրոհայինի: Կային զինված տեղացիներ, որոնք զենքով պատրաստ էին պաշտպանելու ոչ թե իրենց կյանքը, այլ՝ պապերի հողում մնալու իրավունքը: Ես շատ լավ հասկանում եմ այդ մարդկանց: Մինչ այդ ես եղա նաեւ մի քանի այլ գյուղերում, Ղարաբաղում այցելեցի եւ հայկական, եւ ադրբեջանական կողմերին, եւ ահա թե ինչ տեսա: Ադրբեջանական կողմում ես նկատեցի մեծ թվով ազերի փախստականների, որոնք ապրում են վատ պայմաններում: Եւ երբ նրանց հարցնում ես, թե նրանց ինչ է ըսպասում, բոլորը համապատասխանում են, որ իրենց խոստացել են կամ վերադարձնել այն տեղեր[illegible], որտեղից եկել են, կամ էլ այն նոր գյուղերը, [illegible]րոնցից հայերին տեղահա[illegible] են: Ես կար[illegible] եմ, որ Ադրբեջանի փա[illegible] խոսակցականների [illegible]յությունը չի արդարաց[illegible]նում, որ նոր ար[illegible] [illegible]հեղություն լինի, նորից [illegible] բռնամանք:

Ես հանդիպեցի [illegible] խորհրդային բանակի ներկայացուցիչների[illegible] [illegible]ետ, սակայն այդ հանդիպումների ժաման[illegible] [illegible]մենք փոխհամաձայնության չհասանք:

– Ձեր համոզմ[illegible] ո՞վ է մեղավոր ըստեղծված իրավ[illegible]ի համար:

– Նման [illegible] վիճակի համար,– շարունակում է Տիխովը,– մեղավոր ենք բոլորս: Եւ առաջին հերթին այն հարցում, որ չենք հետաքրքրվում փոքր ժողովուրդների ճակատագրով: Ճիշտն ասած, այս խնդրի՝ հատկապես փախստականների հարցի հետ, ես առնչվեցի Մոսխորհրդում, երբ սկսեցի աշխատել փախստականների հանձնաժողովում: Ձեզ հայտնի է, որ Մոսկվայում շատ լուրջ է դրված փախստականների հարցը, որոնց թվում ամենաշատը հայերն են: Գիտեք, մոսկվացիներն այնքան էլ գոհ չեն, որ այժմ փախստականներին բնակարան կամ աշխատանք է տրվում, երբեմն ծագում են նաեւ կոնֆլիկտային իրավիճակներ: Դրա համար էլ ես գործուղվեցի Արցախ եւ Շահումյան, որպեսզի տեղում ծանոթանամ իրադրության սրման բուն պատճառներին:

Ինչ վերաբերում է տեղացիների դիրքորոշմանը, ապա ես երկու կողմից էլ տեսա շատ լավ վերաբերմունք ռուսների նկատմամբ, երկու կողմերն էլ ռուսներին համարում են եղբայրներ, ոչ մի թշնամություն չնկատվեց: Թեեւ ես վերջին գործողություններից հետո նկատեցի նաեւ կարմիր բանակի եւ ռուսների նույնացում, սակայն հայերն այնուամենայնիվ ասում էին, որ չեն կարող բանակի վրա կրակել, քանզի այնտեղ ռուսներն են ծառայում:

– Իսկ դուք փորձեցի՞ք այցելել Ադրբեջանի այն բանտերը, որոնցում պահվում են հայ պատանդներ:

– Ցավոք, լինելով Շուշիում, ես չգիտեի, որ այնտեղ բանտ կա: Այդ մասին իմացա, երբ արդեն Ստեփանակերտում էի: Ես տեղեկացա, որ այնտեղի բանտում կան շատ ստեփանակերտցիներ, որոնց ձերբակալել էին առանց որեւէ պատճառի: Երբ ես եղա Ստեփանակերտում, ինձ որպես Մոսկվայի ներկայացուցչի շատ տեղացիներ դիմեցին, որպեսզի ես օգնեմ ազատելու իրենց ձերբակալված բարեկամներին: Ի դեպ, նրանցից շատերին ձերբակալել էին սուտ մեղադրանքների հիման վրա:

Հիշում եմ մի կնոջ, որ երկու ամիս էր ինչ ամուսնացել էր մի 3 երեխայատեր վաճառողի հետ: Ամուսնուն մեղադրել են թմրադեղերի օգտագործման մեջ, թեեւ կինը պնդում է, որ ամուսինը դրանով երբեք չի զբաղվել: Տեղեկացա նաեւ, որ դիտմամբ մարդկանց ձերբակալում են, որ հետո նրանց համար փրկագին պահանջեն: Օմոնականներն արդեն զբաղվում են նաեւ կոմերցիայով: Նշում են նաեւ փրկագնի արժեքը: Զգացվում է, որ արհեստականորեն ստեղծվում է ահաբեկչության մթնոլորտ: Մարդիկ վախենում են անգամ փողոց դուրս գալ, որովհետեւ կարող են իրենց ձերբակալել: Ես իմացա նաեւ, որ Շուշիի բանտն այնքան է լցված, որ տեղ չկա: 1000-ից ավելի մարդկանց են ձերբակալել, որոնցից 500-ը դեռ բանտում են:

– Մոսկվա վերադառնալուց հետո ի՞նչ եք մտադիր անել.

– Ցանկանում եմ անմիջապես կապ հաստատել այնպիսի մարդկանց հետ, որոնցից ինչ-որ բան կախված կլինի: Նկատի ունեմ այնպիսի հեղինակությունների, ինչպիսիք են Գ. Պոպովը, Գ. Ստարովոյտովան, Թ. Գդլյանը, Յու. Աֆանասեւը, որոնք կարող են խորհուրդ տալ, թե ինչ կարելի է շուտ ձեռնարկել: Համոզված եմ, որ պետք է գործել արագ եւ դա կախված է ոչ թե ինձանից, այլ այն հեղինակություններից, որոնք մուտք ունեն Գորբաչովի, Ելցինի մոտ:

– Դուք համոզվա՞ծ եք, որ ձեր փորձերը կլինեն արդյունավետ: Չէ՞ որ 4 տարի է մենք եւ այդ հեղինակություններից շատերը պայքարում ենք եւ գրեթե ոչինչ չենք հասել:

– Թեեւ ես նույնպես կասկածում եմ, բայց պետք է հավատալ: Չենք կարող այսօր անտարբեր լինել: Ես պետք է ի լուր բոլորի հայտարարեմ, որ այն, ինչ տեղի է ունենում այստեղ, չի կատարվում աշխարհի մի այլ երկրում: Դա ուղղակի խայտառակություն է, սեւ բիծ, որը կմնա մեր երկրի վրա: ■

ՀՀԴ-ն բացահայտվում է նաեւ Մասիսում

Դաշնակցության ներկայացուցիչը քննադատում է ՌԱԿ-ին

Հուլիսի 22-ին Մասիս ավանի երաժշտական դահլիճում տեղի ունեցավ հանդիպում Հայ հեղափոխական դաշնակցության կենտրոնական կոմիտեի ներկայացուցիչների, ՀՀ Գերագույն խորհրդի դաշնակցական ֆրակցիայի պատգամավորների հետ: Փոքր ներածականներից հետո ՀՀԴ ԿԿ ներկայացուցիչներ Խաժակ Գրիգորյանը, Հրայր Կարապետյանն ու Լեւոն Մինասյանը պատասխանեցին հանդիպման մասնակիցների բազմաթիվ հարցերին: Գերագույն խորհրդի դաշնակցական ֆրակցիայից, որը գրեթե ամբողջությամբ ներկա էր, ելույթ ունեցավ եւ հարցերին պատասխանեց պատգամավոր Գառնիկ Իսագուլյանը:

Խիստ խայտաբղետ էր հանդիպման մասնակիցների կուսակցական պատկանելությունը: Ներկա էին ՀՀՇ-ի, ՀՌԱԿ-ի Հայաստանի հանրապետական կուսակցության, Ցեղակրոն Ուխտի, ներկայացուցիչներ, կոմունիստներ, անկուսակցականներ եւ այլն:

Ներկաներից մեկի այն հարցին, թե տնտեսական ասպարեզում կոնկրետ ի՞նչ գործեր է կատարում ՀՀԴ-ն եւ ո՞րն է նրա տնտեսական ծրագիրը, Հրայր Կարապետյանը պատասխանեց, որ կատարվել են բարեգործական բնույթի բազմաթիվ գործեր, իսկ Հայաստանի տնտեսական զարգացման կոնկրետ ծրագիր ՀՀԴ-ն ներկայացրել է վարչապետ Վազգեն Մանուկյանին, որը, սակայն, գործի չի դրվել: Խոսելով Հայաստանի տնտեսական զարգացման մասին Հրայր Կարապետյանն անդրադարձավ նաեւ հայ-թուրքական հարաբերություններին, մասնավորապես Թուրքիայի դեսպան Վոլքան Վուրալի հետ Լ. Տեր-Պետրոսյանի հանդիպմանը: Նա նշեց, որ Թուրքիան պետք է կապիտալ ներդրումներ կատարի Հայաստանի տնտեսության մեջ, իսկ Դաշնակցությունը դեմ է դրան, որովհետեւ, ըստ իրենց, դրանով Հայաստանը կընկնի տնտեսական կախման մեջ Թուրքիայից, որը կհանգեցնի քաղաքական կախվածության: Այն հարցին, թե ո՞րն է ներկա իշխանությունների սխալն Արցախյան հարցում, նա պատասխանեց, որ մեր իշխանությունները չպետք է գնային առճակատման Կենտրոնի հետ, պետք է մասնակցեն Միութենական պայմանագրի ստեղծմանը, հանդես գան կոնկրետ առաջարկությունների ծրագրով, որի պահանջներից մեկը պետք է լինի Արցախը հայաթափ չանելու երաշխիքը:

Հրայր Կարապետյանն ուղղակի մեղադրեց իշխանություններին Արցախը մոռացության մատնելու, Արցախյան հիմնահարցին պետական մակարդակով չմոտենալու համար:

Այն հարցին, թե որո՞նք են ՌԱԿ-ի եւ ՀՀԴ-ի գաղափարական տարածայնությունները, Խաժակ Գրիգորյանն ընդհանուր գծերով նշելով դրանք, սկսեց մեղադրանքների տարափ տեղալ ՌԱԿ-ի հասցեին, թե 70 տարի ՌԱԿ-ը համագործակցել ու շողոքորթել է կոմունիստական վարչակարգին, իսկ այժմ էլ շողոքորթում է ներկա իշխանություններին: Մեղադրեց ՌԱԿ-ին, որ սփյուռքում զանգվածային ժողովրդական կուսակցություն ստեղծելու փոխարեն ստեղծել է ժողովրդից կտրված աղայական մի վերնախավ եւ թե ռամկավարական գաղափարները անհարիր են հայ ժողովրդին, որ ռամկավարության սկզբունքների իրականացումը Հայաստանում, ըստ էության, կհանգեցնի սոցիալական խիստ շերտավորման, որի արդյունքը կլինի մի բուռ հայ բուրժուազիայի եւ բազմամիլիոն աղքատների բանակի առաջացումը եւ վերջիններիս շահագործումը:

Ձեռնպահ մնալով հանդիպման ընթացքի, հարց ու պատասխանների մեկնաբանություններից, ուզում ենք սակայն նշել, որ ռամկավարության գաղափարախոսության նման մեկնաբանությունը, մեր կարծիքով, խիստ տարօրինակ է եւ չարամիտ: Ցավալի է, որ ՀՀԴ-ն այսօր նման ձեւով է ներկայացնում ՌԱԿ-ի գաղափարախոսությունը եւ նենգափոխում պատմական իրականությունները: Հանդիպման վերջում Դաշնակցության ներկայացուցիչները բացահայտեցին իրենց կազմակերպչական ներկայությունը Մասիսի շրջանում եւ ներկայացրին Մասիսի կոմիտեի 3 անդամներին:

Վազգեն ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ
23 հուլիսի, 1991 թ.

Հանգիստ Սիոն Արք. Մանուկյան

Նոր ստացված սփյուռքահայ թերթերից իմացանք, որ հուլիսի 16-ին Ս. Էջմիածնում վախճանվել է հայ եկեղեցու բարձրաստիճան եկեղեցականներից՝ Մայր Աթոռի Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամ Սիոն արքեպիսկոպոս Մանուկյանը եւ մարմինը ամփոփվել է հուլիսի 18-ին, Ս. Գայանե վանքում:

Հոգելույս Սիոն սրբազանը երկար տարիներ ծառայել է Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց վանքում, Ամերիկայի Արեւելյան թեմում եւ Հարավային Ամերիկայի տարբեր թեմերում: Ծնված 1906-ին, Վանի Կիրաշեն գյուղում, հանգուցյալ սրբազանը գալիք սերունդներին ժառանգ է թողնում ստվար թվով աշխատություններ, որոնցից կարելի է հիշել՝ «Քրիստոնեական դաստիարակություն», «Քարոզագիրք», «Ավետարանի ճամփով», «Վանական հուշեր» գրքերը:

digitised by A.R.A.R.@

Գների անզուսպ խրախճանք. ո՞ւմ է դա ձեռնտու

Դեռեւս մինչեւ այս տարվա ապրիլի 2-ի՝ մանրածախ գների բարձրացումը, մեր հանրապետությունում ընկալվում էր բոլոր տեսակի ապրանքների գների կտրուկ աճ: Այն ավելի սաստկացավ բարեփոխումներից հետո: Տարեցների վկայությամբ, մի քանի ապրանքների գծով այդպիսի ֆանտաստիկ աճ չի եղել նույնիսկ պատերազմի տարիներին:

Ստեղծվել է սոցիալական մեծ լարվածություն, որը վնասակար կերպով է անդրադառնում մարդկանց նյութական եւ հոգեւոր զարգացման վրա: Նրանք, որ ազգի մեծամասնություն են կազմում սակավ կամ միջին ունեւորության խավերը, այսինքն բնակչության այն մասը, որի վրա գների անզուսպ աճը ավելի կործանարար է անդրադառնում:

Իհարկե, դժվար է միանշանակ գնահատել կյանքի ներկայիս բանկությունը, որը բերել է գների կտրուկ աճի: Սակայն դրան չէ, որ ուզում ենք բեւեռել ընթերցողի ուշադրությունը, այլ այն բանին, որ գների հետ կապված խնդիրների լուծումը մղվել է երկրորդ պլան, եւ այդ ուղղությամբ անհրաժեշտ միջոցներ գրեթե չեն ձեռնարկվում: Գաղտնիք չէ, որ մեր հանրապետության խորը տնտեսական ճգնաժամն առավել սաստկացել է Արցախի հարցի եւ անկախության ձեռք բերման համար առաջացած մի շարք խնդիրների հաղթահարման պատճառով: Գների աճը մեծ մասամբ այդ ճգնաժամի հետեւանք է, բայց չպետք է անուշադրության մատնել մի շարք գործոններ, որոնք կարող էին չլինել, կամ էլ նրանց բացասական ազդեցությունը կարելի էր հասցնել նվազագույնի, եթե խնդիրը լուծվեր համալիր ձեւով:

Վերլուծության ենթարկելով գնագոյացման ներկայիս վիճակը մեր հանրապետությունում, կարելի է ասել, որ չկա գների որոշման եւ կարգավորման հանրապետական միասնական համալիր մոտեցում: Գների աշխարհում իսկական խրախճանք է, վախխանալիա եւ անտիրություն: Ով ասես եւ ում խելքին ինչպես փչում, այնպես էլ գին է սահմանում ու թելադրում ժողովրդին:

Ոչ ոքի կողմից չի հսկվում գների մակարդակը, նրանց համապատասխանությունը արժեքին եւ սպառողական արժեքին: Որոշ դեկավարներ շահարկելով, թե հիմա շուկայական մեխանիզմ է գործում, թե հանրապետությունում ծանր է տնտեսական վիճակը, կարծես թե հաշտվել են այն մտքի հետ, որ պետական մարմինները չպետք է միջամտեն գնագոյացմանը: Այո, այդպես պետք է լինի շուկայական մեխանիզմի իդեալական պայմաններում, երբ ամենուրեք ապրանքների առատություն է, կա ազատ մրցակցություն տարբեր ապրանքարտադրողների միջեւ, գների աճին զուգընթաց աճում են բոլոր խավերի եկամուտները եւ, վերջապես, շուկայական հարաբերությունները կիրառելի են դարձել, այսինքն, մուտք են գործել հասարակական հարաբերությունների բոլոր բնագավառները: Ցավոք, շուկայի այդ պայմանները առայժմ չկան եւ մոտ ապագայում լինել չեն կարող: Ուստի, կարեւոր ապրանքների գների մակարդակը եւ դրանց կարգավորումը պետք է լինի պետական մարմինների հսկողության տակ: Դրա հիմնական նպատակը պետք է լինի սոցիալապես քիչ պաշտպանված խավերի, այսինքն, ցածր եւ կայուն աշխատավարձ ստացող աշխատավորության շահերի պաշտպանությունը:

Ճիշտ է, կարող են ասել, թե այդ առթիվ ընդունվել է աշխատավորության եկամուտների ինդեքսավորման օրենքը, որը պաշտպանում է աշխատավորության շահերը գների խրախճանքից: Բայց այս օրենքը, որը նախատեսվում է գործողության մեջ մտցնել սեպտեմբերի սկզբից՝ առանց գնագոյացման եւ գների կարգավորման հանրապետական օրենքի, որն առայժմ չի ընդունվել եւ հաստատվել, էական արդյունք չի տա, քանի որ այն հնարավորություն կտա միայն ժամանակ առ ժամանակ բարձրացնել բնակչության եկամուտները անսիստեմ եւ անկառավարելի ձեւով փոփոխված գների համապատասխան, այսինքն, գների ազատ խրախճանքի արդյունքներից ելնելով: Աշխատավորության եկամուտների այդպիսի ինդեքսավորումը, ավելի շուտ ճզմումը, մեր կարծիքով՝ քիչ արդյունավետ է: Այն ստեղծում է լրացուցիչ լարվածություն եւ դժվարություններ՝ հանրապետական բյուջեի հավասարակշռման ու լրացուցիչ դրամական միջոցների հայթայթման գործում եւ, վերջապես, ինդեքսավորման միջոցով տրված դրամական միջոցները կարող են ստեղծել գների հերթական բարձրացման նոր պայմաններ: Եթե աշխատավորության աշխատավարձը եւ մյուս եկամուտները պետք է ինդեքսավորվեն հիմնականում ձեռնարկության սեփական միջոցների հաշվին, ապա դա առավել եւս կարող է էլ ավելի նվազեցնել նշված օրենքի կիրառման արդյունավետությունը՝ գների ներկայիս աճի եւ ձեռնարկությունների շահութաբերության օրեցօր կրճատման պայմաններում: Աշխատավորության եկամուտների ճզմումը, ելնելով գների ինդեքսից, փաստորեն, նշանակում է հաշտվել գների կարգավորման հարցում պետական մարմինների անճարակության հետ եւ, ըստ էության, ամբողջ փոխհատուցման ծանրությունը գցվում է պետական բյուջեի եւ ձեռնարկությունների վրա: Մինչդեռ, ավելի վաղ, այսինքն գների սահմանման, ձեւավորման եւ կարգավորման ժամանակ գները կարելի է կառավարել այնպես, որ նվազագույնի հասցվի նրանց անկանոն աճը:

Մեր կարծիքով, գների մակարդակի պահպանման կամ նրանց աճը մեղմելու միջոցով բնակչության կենսամակարդակի կայունացումը վերջինիս համար ավելի ձեռնտու տարբերակ է, քան ինդեքսացիայի միջոցով փոխհատուցումը: Ուրեմն, անհապաղ պետք է մշակել ու ընդունել գնագոյացման եւ գների կարգավորման մասին հանրապետական օրենքը: Իմիջիայլոց, որոշ հանրապետություններում, օրինակ Վրաստանում եւ այլն, այդպես էլ վարվում են, այսինքն, միջոցառումներ են մշակվում գների աճը հսկելու եւ մեղմելու գործում: Մինչդեռ մեր հանրապետության Գերագույն խորհրդի կողմից առաջին ընթերցմամբ ընդունված «Աշխատավորության եկամուտների ինդեքսավորման մասին» օրենքը չի կանխարգելում գների աճը, ընդհակառակը, գների աճը եւ նրա կարգավորումը դառնում են երկրորդական գործ, քանի որ այդ աճը (իհարկե, ոչ լրիվ) փոխհատուցվում է աշխատավարձի ինդեքսավորման միջոցով:

Հանրապետության կառավարությունը, ելնելով մեր հանրապետական բյուջեի հնարավորություններից եւ տնտհաշվարկային ձեռնարկությունների շահույթների գումարից, պետք է հստակ որոշի, թե որ ճյուղում եւ ինչպիսի ապրանքների գները պետք է առայժմ վերեւից, այսինքն պետության կողմից սահմանվեն եւ խստիվ հսկվեն նրանց օգտագործումը գործնականում, ինչպիսի ապրանքների գծով թույլ տալ ազատ գների օգտագործումը եւ նրանց աճի ինդեքսով աշխատավորության եկամուտների ճզմումը՝ ելնելով բյուջեի եւ ձեռնարկությունների առկա միջոցներից: Այս ճանապարհով առայժմ կարելի է զսպել գները՝ առանց վնաս հասցնելու շուկայական մեխանիզմին անցնելու գործընթացին: Ներկայիս բարձիթողիությունը գնագոյացման բնագավառում, մեր կարծիքով, հետեւանք է այն սխալների, որոնք թույլ են տրվել եւ այժմ էլ թույլ են տրվում շուկայական մեխանիզմին անցնելու ժամանակաշրջանում: Այն ձեռնտու է որոշ գործարար՝ նախկինում ոչ ազնիվ ճանապարհով դրամագլխի տեր դարձած մարդկանց համար, ինչպես նաեւ այն պաշտոնատար անձանց, որոնք ի պաշտոնե պատասխանատու են, բայց ի վիճակի չեն լուծել բնակչությանն անհրաժեշտ ապրանքներով ապահովելու հարցը՝ սեփական արտադրության զարգացման եւ միջհանրապետական արդյունավետ ապրանքային փոխանակությունների ծավալման միջոցով, եւ իրենց առջեւ ծառացած ֆինանսական խնդիրները լուծում են բնակչության աշխատավարձի, նախկինում կատարած խնայողությունների հաշվին՝ գների ազատ խաղի միջոցով: Գների ազատ խաղ առայժմ կարելի է թույլ տալ այն ապրանքների գծով, որոնց առաջարկը գերազանցում է պահանջարկին եւ կարեւոր կենսամիջոց չեն աշխատավորության լայն խավերի համար, հակառակ դեպքում, ներկայիս գների ազատ եւ անզուսպ խրախճանքը, նրանց անշեղ բարձրացումը կարող են էլ ավելի խորացնել սոցիալական լարվածությունը:

Գ. Ս. ԳԱՐԱՔՅԱՆ
Տնտեսագիտության թեկնածու

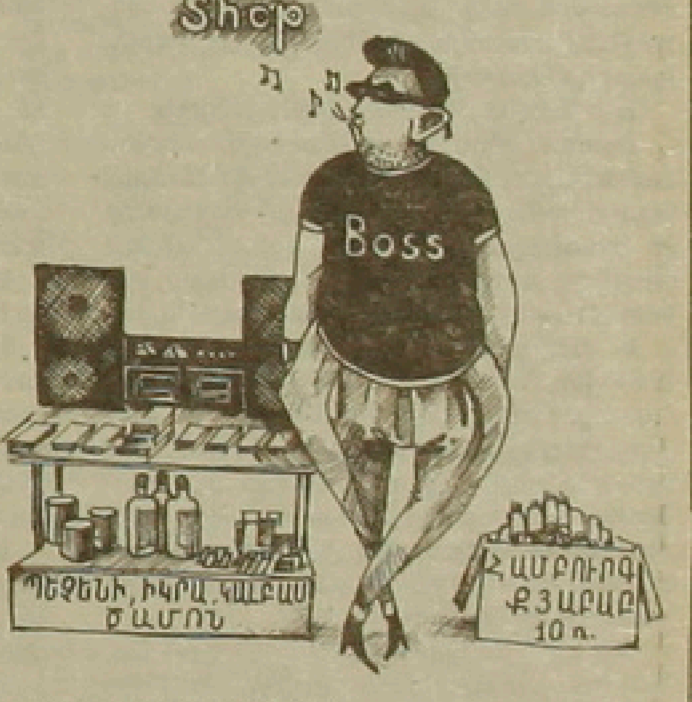

Ծաղրանկարը՝ Սուքիաս ԹՈՐՈՍՅԱՆԻ

Անկախանալն է խանգարում, թե՞...

Այսօր կասկածի տակ է դրվել Հայաստանի խոշորագույն արտադրական միավորման «Հայէլեկտրամեքենա»-ի հետագա գոյությունը:

Նշենք, որ «Հայէլեկտրամեքենան» ի վիճակի է «Լույս» եւ «Նաիրիս» միավորումների հետ միասին իր արտադրանքի վաճառահանումով կերակրել հանրապետությունը: Բայց, ցավոք, այժմ այստեղից ազատվում են լավագույն մասնագետները, որովհետեւ ցածր են վարձատրվում: Մնացողներն էլ արձակուրդ են գնում իրենց հաշվին, իսկ եթե աշխատում են, ապա վարձատրում են երկու ամիսը մեկ: Այս ամենի պատճառը մեկն է՝ օր-օրի նվազում է արտադրանքի թողարկման ծավալը:

Ինչո՞վ բացատրել:

Ոմանք հակված են հիմնավորել նրանով, որ Հայաստանն անկախանում է, հումք չեն տալիս միավորմանը: Սա ավելի շատ ոչ թե ճշմարիտ, այլ ճշմարտանման պատճառաբանություն է: Ճիշտ է, «Հայէլեկտրամեքենան» բարդ է արտադրության բնույթով, դժվար կառավարելի՝ ապրանքափոխանակային դժվարությունների տեսակետից: Սակայն ի՞նչ է, տարիներ առաջ նույնպե՞ս անկախանում էինք, երբ պլանները չկատարելու հետեւանքով միավորման մարդիկ հաճախ զրկվում էին հավելավճարից: Թեեւ նշենք, առանձին մատակարարներ ասում են. *«Բանավոր ցուցում ենք ստացել հումք եւ նյութեր չտալ միութենական պայմանագիրը չստորագրող հանրապետությունների ձեռնարկություններին»:* Ասում են, որովհետեւ իրենք էլ բերանացի են շատ հարցերում: Հետաքրքիր է, թե ինչպես հասկանալ այն տասնյակ ձեռնարկությունների օրհասը, որոնք գտնվում են պայմանագիրը ստորագրող հանրապետություններում: Այլ, ուրիշ բան է, եթե միավորման գործերի վատթարացումը փորձենք մեկնաբանել խորհրդային կայսրության հոգեվարքին ուղեկցող հանգամանքներով: Միավորմանը տարեկան անհրաժեշտ է 60 հազար տոննա մետաղ: Այս տարի ԽՍՀՄ պետմատը նախատեսել է ընդամենը 28 հազար տոննա, որովհետեւ մետալուրգիական կոմբինատներում անսպասելիորեն իջել է մետաղի թողարկման ծավալը: Հայտնի պատճառներով վերջիններս պողպատի եւ չուգունի արտադրությանն անհրաժեշտ կոքսը պատրաստելու համար չեն ստացել քարածուխ, քանի որ գործադուլի հետեւանքով պարապուրդ էին տվել Դոնբասի եւ Կուզբասի ձեռնարկությունները: Սահմանված 15 տոկոսն էլ միութենական նախարարությունը պարտավորեցրել է միավորմանը՝ ինքնուրույնաբար ստանալ Ուկրաինայից: Բայց քանի որ Ուկրաինայում մետալուրգիական կոմբինատները միութենականից դարձել են հանրապետական ենթակայության, ապա այստեղ սկսել են մատակարարել իրենց հայեցողությամբ, նույնպես ծախողելով մատակարարումը:

– Այս պարագայում հարկադրված ենք դիմել ապրանքափոխանակության,– նկատում է միավորման փոխտնօրեն Գերց Մանասյանը, իսկ այդպես բանն է նստում մեզ վրա: Ուկրաինացիներին տալիս ենք երեք ռուբլու մետաղական պատրաստի արտադրանք, նրանցից գնում ենք մեկ ռուբլու մետաղ:

– Եւ գտնում եք, որ այդպես նպատակահարմա՞ր է,– դիմում եմ նրան:

– Անընդունելի առեւտուր է, սակայն ստիպված ենք անել: Կրակի գնով ձեռք բերված մետաղը օգտագործում ենք համալիր մեքենասարքավորումների թողարկման համար: Հակառակ դեպքում, մենք կզրկվենք մեր եկամուտների բոլոր աղբյուրներից: Բարեբախտաբար, քիչ է այդ նպատակով գործածվող մետաղը:

Սակայն ամբողջ ցավն այն է, որ կանոնավորապես չի մատակարարվում ԽՍՀՄ պետմասի եւ ԽՍՀՄ էլեկտրատեխնիկական արդյունաբերության նախարարության կողմից նախատեսված մետաղը եւս: Պատճառը կրկին կոքսի անբավարար ստանալն է: Հետեւանքը եղել է այն, որ միավորման վեց փոխտնօրեններ մետաղ հայթայթելու համար եղել են մետալուրգիական յոթ ձեռնարկություններում, բայց վերադարձել են դատարկաձեռն: Զարմանալին այն է, որ էլեկտրամեքենաշինարարներին վաս է մատակարարվում հայկական կաբելը: Ալավերդու լեռնամետալուրգիական կոմբինատը փակվելուց հետո կաբելագործները պղինձն ստանում են այլ մատակարարներից, ուստի եւ դժվարանում են համաչափորեն կազմակերպել կաբելի արտադրությունը:

– Ամեն դեպքում պետք է գտնել այս կացությունից դուրս գալու ելքը:

– Մինչեւ մատակարարման բարելավումը ձգտում ենք մարդկանց ապահովել աշխատանքով: Դրա համար ժամանակավորապես կատարում ենք այլ կազմակերպությունների պատվերներ: Օրինակ, մեր կոնստրուկտորները այժմ կատարում են բարձր հաճախականության հոսանքների համամիութենական գիտահետազոտական ինստիտուտի պատվերը (Լենինգրադ):

– Եւ սա՞ եք համարում հիմնավոր միջոց խնդրի լուծման համար:

Այս առումով գործին մեծ չափով կօգնի, եթե միավորումը վերափոխենք բաժնետիրական ընկերության, բայց միայն մի պայմանով՝ ընկերության մեջ ընդգրկելով մեր աշխատողներին:

Ընկերության անդամները, գնելով արժեթղթերը, շահույթ ստանալու ակնկալիքով կըգործադրեն բոլոր ջանքերը՝ աշխատելու օգուտներով:

«Հայէլեկտրամեքենան» կդառնա ընկերությու՞ն, թե կմնա միավորում, համենայնդեպս սա ընթացիկ խնդիր է: Կարեւորն այն է, որ այսուհետեւ գործերն արդյունավետ կազմակերպելու, բարձր արդյունքները մեր ազգային շահերին լիարժեք ծառայեցնելու համար պետք է ջանանք մեր հանրապետության ենթակայության տակ դնել միավորումը: Չմոռանանք, որ 11 հազար ընտանիք նայում են նրան:

Մ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

1988-ի մայիսին ձեւավորված եւ 1990-ի ապրիլին պաշտոնապես Երեւանի Օրջոնիկիձեի շրջանում գրանցված «Սահմանադրական խումբ» հասարակական կազմակերպությունը, իր ողջ գործունեության ընթացքում ժողովրդավարական բոլոր ուժերի եւ կազմակերպությունների հետ համագործակցելով, պայքարել է ազգային գաղափարախոսական, ժողովրդավարության, օրինապաշտպանության գաղափարների հաղթանակի համար:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ընտրված է Հայաստանի ժողովրդավարական խորհրդարան, որն ընդունել է հանրապետության համար բախտորոշ որոշումներ. Հայաստանի անկախության մասին Հռչակագիր, կուսակցությունների, սեփականության մասին օրենքներ, որոնք անպայման փոփոխություններ են առաջացնում պետական կառույցներում, ինչպես եւ այն, որ պայքարի ներկա փուլը բնորոշվում է գաղափարական նույն ուղղվածության ուժերի բեւեռացումով՝ «Սահմանադրական խումբ» հասարակական կազմակերպությունը ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒՄ է իր ինքնալուծարման մասին: Կազմակերպության անդամները ըստ իրենց քաղաքական համոզմունքների կարող են անդամագրվել հանրապետության գրանցված հասարակական-քաղաքական կազմակերպությունների եւ կուսակցությունների մեջ:

Կազմակերպության ֆինանսական միջոցները հանձնվում են Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միության (ՀԲԸՄ) տնօրինությանը:

«Սահմանադրական խումբ» կազմակերպության նախագահ
Ռ. ՀԱԿՈԲՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

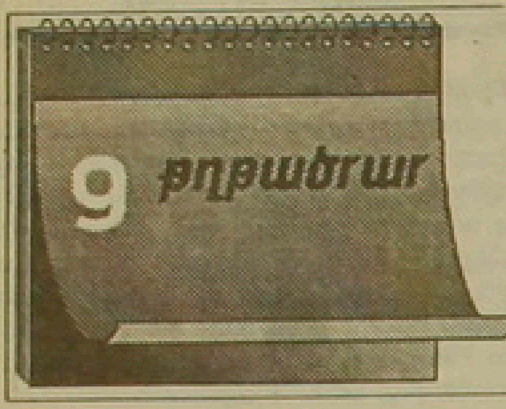

Հայ-թուրքական յարաբերութիւններ

Տարիէ մը աւելի է որ հայ եւ թուրք յարաբերութիւններու հարցը սկսած է զբաղեցնել Հայաստանի եւ արտասահմանի մեր ժողովուրդը:

Երբ անցեալ օգոստոսին Հայաստանի խորհրդարանը անկախութեան հռչակագիրը կը հրատարակէր, բազմաթիւ խնդիրներու կարգին իր դէմ անմիջապէս կը գտնէր գլխաւոր հարց մը. իր քաղաքական եւ տնտեսական ապահովութիւնը: Եւ ասկէ կը հետեւէր տրամաբանական առաջին քայլը՝ դիւանագիտական եւ տնտեսական-առեւտրական յարաբերութիւններու հաստատում զանազան պետութիւններու, բայց ի մասնաւորի՝ դրացի երկիրներու հետ:

Հայաստանի անմիջական դրացիներն են Վրաստան, Ազրպէյճան, Իրան եւ Թուրքիա, չըհաշուելով Նախիջեւանի այսպէս կոչուած ինքնավար հանրապետութիւնը՝ որ Ազրպէյճանի ենթակայ է եւ անկէ կախեալ: Այս դրացիներէն միայն Թուրքիան տնտեսական, ռազմական եւ դիւանագիտական շատ նկատառելի ուժ մը կը ներկայացնէ:

Հետեւաբար, տրամաբանօրէն եւ ելլելով Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական բարօրութեան շահերէն, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ մշակելը անհրաժեշտ եւ արդիւնաւոր կը նկատուի:

Այս՝ տեսական սահմանումն է խնդրին:

Սակայն Թուրքիոյ պարագային անպայմանօրէն կայ նաեւ բարոյական-պատմական նկատառումը: Մօտ վեց դար հայ ժողովուրդը իր պատմական հայրենիքի մէջ օսմանեան թուրքերու կողմէ հալածուած, կոտորուած, շահագործուած, բռնութիւններու ենթարկուած է եւ այս բոլորին գագաթնակէտը եղած է 1895-1896, 1909 եւ 1915-1923 տարիներու ահաւոր ցեղասպանութիւնը: Երբ թուրք եւ հայ յարաբերութիւններու մասին կը խօսինք, չենք կրնար եւ պէտք չէ՝ կարենանք անցեալի պատմական յիշողութիւնը անտեսել, դարերու արիւնոտ փորձառութիւնը մէկ կողմ նետել եւ ձեռք երկարել անոր՝ որուն վրայէն տակաւին հայու արեան հոտը կու գայ:

Հարցը շատ հիմնական է. թրքական ներկայ հանրապետութիւնը օդին մէջէն, երկինքէն յանկարծ Անատոլուի վրայ չիջաւ 1923-ին, նախախնամական կարգադրութեամբ մը. ան ուղղակի շարունակողն է եւ ժառանգորդը Օսմանեան կայսրութեան՝ որուն փլատակներէն է որ Մուստաֆա Քէմալ պետութիւն մը ծնունդ տուաւ: Ներկայ Թուրքիան հպարտութեամբ կ'ընդունի այն մշակոյթը, որ ստեղծուած է Օսմանեան բռնատիրութեան դարերուն. ան տէր է հողատարածութիւններու, որոնք Օսմանեան եաթաղանով գրաւուեցան: Եւ ուրեմն, ան տէր պէտք է ըլլայ այն ոճիրին, որ գործուեցաւ յանուն օսմանցի-թուրք կայսրութեան եւ ժողովուրդին շահերուն: Նախկին քաղաքապետներէն եւ *Իթթիհատի* անդամներէն շատեր դեր ունեցան Քեմալական յաղթանակներուն մէջ եւ մասնակից էին թրքական հանրապետութեան հիմնադրումին: Օսմանցին իր անունը փոխելով եւ թուրք վերակոչուելով չի՛ կրնար նոր անհատականութեան տիրանալ եւ հրաժարիլ իր անցեալէն, իր ժառանգէն:

Եւ ասիկա մանաւանդ այն պարագային՝ երբ թուրքը, որպէս ժողովուրդ եւ պետութիւն, եօթ տասնամեակ կը շարունակէ չընդունիլ իր պատասխանատուութիւնը հայութեան դէմ գործադրուած ցեղասպանութեան:

Ցեղասպանութեան անժամանց մնացած ըլլալու պարագան կը ստիպէ, որ մի քանի նըշումներ կատարեմ յօդուածի մը մասին, զոր Ռաֆայէլ Իշխանեան գրած է (*«Թուրքական Գործօնը», Հայաստանի Հանրապետութիւն, մարտ 5, 1991):* Թերթին այս թիւը միայն մի քանի օր առաջ ստացայ, սակայն յօդուածին նիւթը անժամանցելի է, հետեւաբար՝ պէտք է քննուի:

Յօդուածը կը սկսի այս պարբերութեամբ.

«Հիմա մեզանում առաւօրէն գործածւում է թուրքական գործօնը, ի հարկէ, հայ ժողովրդի մէջ շատ կողմնակիցներ շահելու համար»:

Այնուհետեւ, յօդուածագիրը ըսել կ'ուզէ եւ գրութեան մէջ յստակօրէն կը բացատրէ, թէ Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը որոշ խմբակներէ կը շահագործուի՝ քաղաքական առաւելութիւններ ձեռք բերելու Հայաստանի մէջ: Պրն. Իշխանեան յստակ կերպով նկատի ունի Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութիւնը եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը:

Այս առաջին եւ կարճ պարբերութենէն ետք յօդուածագիրը երկարօրէն կը խօսի հրեաներու մասին, որոնք, կ'ըսէ, թէեւ ցեղասպանութեան ենթարկուեցան, սակայն իրենց ազգային եւ պետական շահերէն ելլելով գերմանացիներուն հետ բարեկամական սերտ կապեր ունին տարիներէ ի վեր: (Պրն. Իշխանեան բնաջնջումներու մասին անհոգ է. տեղ մը հրեայ զոհերու թիւը կը նկատէ *«աւելի քան վեց միլիոն»*, ուրիշ տեղ մը՝ *«մօտ եօթ միլիոն»*, իսկ հայ զոհերը՝ *«մօտ երկու միլիոն»*):

Հրեաներու մասին կը գրէ. *«Անցեալը չես վերադարձնի, իսկ ազգն ու հայրենիքը պէտք է զօրացնենք ու հզօրանանք. եւ եթէ այդ նպատակի համար ձեռնտու է համագործակցել անգամ իր ժողովրդին ցեղասպանութեան ենթարկած երկրի հետ, համագործակցում ենք: Սա նշանակում է նաեւ առաջնորդուել ոչ թէ զգացմունքներով, այլ բանականութեամբ: Այդպէս է ստեղծուել ու հզօրացել Իսրայէլը»*: Դարձեալ, խօսելով հրեայ ժողովուրդի նկատմամբ նացի Գերմանիոյ գործադրած ոճիրներուն, պրն. Իշխանեան կը գրէ. *«Մի՞թէ կարծում էք հրեաները մոռացել են այդ ամէնը: Չեն մոռացել, լաւ էլ յիշում. հարիւրաւոր գրքեր են գրուել դրա մասին, նաեւ յիշում են, որ իրենց միլիոնաւոր հարազատներին գերմանացիներն են սպանել: Բայց ահա այսօր հրեայ ժողովրդի համար ձեռնտու է Գերմանիայի հետ լաւ յարաբերութիւններ պահպանել, եւ պահպանում են»:*

Ինչ որ գրուած է՝ ճիշդ է, իրականութեան կը համապատասխանէ:

Միայն կէտ մը կայ, որուն մասին կ'ուզեմ արտայայտուիլ. այն՝ թէ պարոն Իշխանեան բարոյական եւ քաղաքական մեծ վնաս կը պատճառէ մեզի՝ հրեայ-գերման յարաբերութիւններու այս զեղուն նկարագրականէն դուրս ձգելով ամենէն հիմնականը:

Այն՝ թէ 1945 տարիին, Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի աւարտէն անմիջապէս ետք, Դաշնակիցներու կողմէ ստեղծուող Արեւմտեան Գերմանիան անմիջապէս ե՛ւ պաշտօնապէս ընդունեց հրեայ ժողովուրդին նկատմամբ հիտլերական Գերմանիոյ գործադրած ցեղասպանութեան իրողութիւնը, ներողութիւն խնդրեց եւ այդ օրէն սկսաւ վճարել միլիարդաւոր դոլլար՝ որպէս հատուցում: Իսկ անցեալ տարի երբ Արեւելեան (համայնավար) Գերմանիան իր ազատութիւնը վերստացաւ, իր առաջին գործերէն մին եղաւ ընդունիլ ցեղասպանութեան փաստը եւ հատուցում խոստանալ հրեայ զոհերուն կամ անոնց զաւակներուն, թոռներուն: Իսրայէլ երկիր-պետութիւնը շինուեցաւ գերմանական դրամով, կատարուող նիւթական հատուցումով:

Յօդուածագիրը կը ջանայ իր ընթերցողներուն հաւատացնել, թէ հրեաները *«չեն մոռացել... հարիւրաւոր գրքեր են գրուել (ցեղասպանութեան մասին)... յիշում են, որ իրենց միլիոնաւոր հարազատներին գերմանացիներն են սպանել»*: Մե՛նք ալ *«յիշում ենք»*, մե՛նք եւս *«հարիւրաւոր գրքեր»* գրած ենք եւ տակաւին կը գրենք, բայց շատ հիմնական տարբերութեամբ մը. այն՝ թէ հրեայ ժողովուրդը 1945-էն մինչեւ ներկայ օրերը, մօտ կէս դար, աշխարհի չորս ծագերուն հետապնդած, գտած եւ դատարան յանձնած է ցեղասպանութեան մեծ թէ փոքր դերակատարները, եւ զանոնք արդար պատժի հասցուցման ենթարկած: Եւ որպէսզի ոչինչ մոռցուի, Իսրայէլի կառավարութիւնը եւ հրէական արտասահմանի բոլոր գաղութները ամէն օր պատեհութիւն կը ստեղծեն աշխարհին յիշեցնելու ոճիրին մասին. կը պարտադրեն, որ գերման պետական ղեկավարներ հարիւրերորդ անգամ ըլլալով հրապարակով յայտարարեն իրենց յանցանքը եւ ներողութիւն խնդրեն:

Իսկ մե՞նք: Յօդուածագրին մեղադրած Դաշնակցութիւնն էր, որ Առաջին մեծ պատերազմի վաղորդայնին կազմակերպեց թուրք գլխաւոր ոճրագործներու ահաբեկումը: Եւ միայն այսքան՝ որպէս հատուցում: Թուրքիան մինչեւ այսօր ո՛չ միայն կը մերժէ որեւէ դեր կամ պատասխանատուութիւն Ցեղասպանութեան մէջ, այլ մե՛զ կ'ամբաստանէ որպէս ջարդարար: Պարոն Իշխանեան լուր չունի՞ այս բոլորէն, չէ՞ լսած, թէ *«հայերու կողմէ ցեղասպանութեան ենթարկուած անմեղ թուրքերու»* յուշարձաններ կը կանգնեցնէ Նախագահ Օզալի կառավարութիւնը Հայաստանի դրան մօտ՝ Էրզրում եւ Կարսի շրջանը: Թէրեւս յօդուածագիրը նման արարքներ *«բարի-դրացիական յարաբերութիւններու»* նախանշա՞ն կը համարէ. կամ՝ անյիշողութեա՞ն (amnesia) կը տառապի:

Իր ածաղարանքին մէջ, պրն. Իշխանեան ճիշդ կը մնայ, որ մեզ մեղադրէ Ցեղասպանութեան ճանաչում եւ հողային հատուցում պահանջելու մեր չորգլուխութեան համար: Ան կը գրէ. *«Դրա հետ (հողային պահանջին) միահիւսուած է մեր ցեղասպանութեան ճանաչման հարցի ՄՆՎԵՐՋ (գլխագրումը իմ կողմէս - Ա.Գ.) արծարծումը»*: Այնուհետեւ, հասկնալ կ'ուզէ, թէ ե՞րբ պիտի դադրինք արդարութիւն եւ հող պահանջելէ:

Դադրինք արդարութիւն պահանջելէ՝ ի՞նչ ընելու համար: Յօդուածագիրը ունի պատասխանը. *«...մեր ազգի պատմութիւնը պէտք է վառ պահենք մեր սերունդների մէջ, մօր կաթի հետ հայ մանուկը պէտք է իմանայ մեր պատմական հայրենիքի՝ Մեծ Հայքի, Փոքր Հայքի, Կիլիկիայի մասին եւ՝ ինչքան ենք մենք կորցրել...»:*

Այնուհետեւ՝ թող գալիք սերունդները յիշեն, որ ցեղասպանութիւն կատարուած է, *«մօտ երկու միլիոն»* հայ սպաննուած է, արեան հետքը անհատոյց մնացած է, որ Մեծ Հայքը, Փոքր Հայքը եւ Կիլիկիան կորսուած են: Յետո՞յ: Յետոյ՝ ոչինչ: Ի՞նչ յետոյ. հիմա ժամանակն է բարի-դրացիական յարաբերութիւններ ստեղծելու Թուրքիոյ հետ:

Պարոն Իշխանեան այս յարաբերութիւններու հարցը կը դիտէ շատ նեղ շրջագիծի մը մէջ. Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւն – Հայ յեղափոխական դաշնակցութիւն եւ Հայաստանի ներկայ կառավարութիւն քաղաքական պայքարի մը որպէս արտայայտութիւն:

Սակայն Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու խնդիրը աւելի՛ լայն շրջագիծ ու խորք ունի եւ կը հետաքրքրէ ամբողջ հայութիւնը՝ ուր ալ անոր անդամները գտնուին:

Իսկ այդ լայն շրջագիծին առկայութիւնը կը պահանջէ, որ մեր ժողովուրդին համար ճակատագրական այսպիսի հարցի մը շուրջ գործնական քայլեր առնուելէ առաջ խորհրդակցութիւններ տեղի ունենան, հնարաւորին չափ շատ թեր եւ դէմ տեսակէտներ յայտնուին, վիճաբանութիւններ ըլլան եւ այս բոլորէն ծընի լաւագոյն ձեւը, լաւագոյն լուծումը:

Ես ակնկալած պիտի ըլլայի, որ Հայաստանի կառավարութիւնը այս մասին որեւէ քայլ առնելէ առաջ արտասահմանի հայութեան ներկայացուցիչներուն կարծիքը առած կ'ըլլար՝ հիմնական երկու պատճառներով. նախ՝ արտասահմանի հայութիւնը ցեղասպանութեան ենթարկուածները կը ներկայացնէ. ապա՝ որովհետեւ արտասահմանը ինքզինք հայրենաբնակ ժողովուրդին հետ մէկ մարմին կը համարէ, մէկ ժողովուրդ՝ մէկ ճակատագրով: Մասնաւորաբար այսպիսի ճակատագրական խնդրի մը պարագային արտասահմանը կարելի չէ՛ անտեսել: Կարեւոր թէ անկարեւոր հարցերու եւ նիւթերու շուրջ «գիտական նստաշրջաններ» կը կազմակերպուին Երեւանի մէջ, որոնց անպայմանօրէն կը մասնակցին արտասահմանի հայեր: Թուրք եւ հայ յարաբերութիւններու պարագային եւս կարելի չէ՞ր նման ժողով մը: Մենք թրքական թերթերէ՞ն պիտի տեղեկանայինք, թէ Հայաստանի պաշտօնական ներկայացուցիչներ Անգարայի մէջ խօսակցութիւններ կ'ունենային, որոնց ընթացքին, ըստ թերթերուն, կը յայտարարէին, թէ Թուրքիայէն իրենք հողային կամ այլ պահանջներ չունէին: Ճի՞շդ կամ սխալ՝ ա՛յս էր մեր կարդացածը, եւ հետագային տրուած խուսափողական բացատրութիւնները աւելի կը հիմնաւորէին մեր անհանգստութիւնը, փոխանակ մեղմացնելու:

Հայաստանի մէջ համոզուած են, թէ Թուրքիա արտօնութիւն պիտի տայ, որ Երեւան-Մերսին կամ Ատանա transit-ի անխափան գիծ մը հաստատուի՝ մեր արտածումները դէպի տարբեր երկիրներ կատարելու համար: Որեւէ մէկը հարցուցա՞ծ է այսպէս մտածողներուն, թէ Թուրքիա ինչո՞ւ այդ բացառիկ մենաշնորհը պէտք է տայ: Մի քանի ամիս առաջ Հայաստանի ներկայացուցիչները մասնակցեցան Նախագահ Օզալի կազմակերպած Սեւ Ծովեան երկիրներու տնտեսական շուկայի ստեղծման առաջին խորհրդակցութեան, եւ նոյնիսկ հայաստանցի գրօսաշրջիկներու, արուեստագէտներու եւ գործի մարդոց խումբ մը նաեւ Պոլիս այցելեց, թղթակիցներու եւ ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներու հետ տեսակցութիւններ ունեցան: Ինչո՞ւ այս ածաղարանքը:

Եւ այդ ինչո՞ւ է, որ այսքան բանակցութիւններէ ետք բան մը չէ փոխուած Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւններուն մէջ, մինչ արդէն Թուրքիա-Ազրպէյճան առեւտրական, մշակութային եւ քաղաքական կապը օրէ օր կ'ամրապնդուի. Բաքուի մէջ արդէն թրքական հիւպատոսարան բացուած է: Ինչու՞, որովհետեւ Նախագահ Օզալի կովկասեան քաղաքականութեան առանցքը Ազրպէյճանն է: Շաբաթ մը առաջ Լոնդոնի *«Գարդիըն»* թերթի թղթակիցը, նախագահին հետ հարցազրոյցէ մը ետք կը գրէր. *«Հակառակ պաշտօնական հերքումներու, Թուրքիա Հայաստանի հաւանական անկախութիւնը ԱՂԻՏԱԼԻ կը գտնէ»:* Անշուշտ աղիտալի՝ Հայաստանի համար:

«Թուրքիոյ պարագային շատ զգոյշ պէտք է ըլլալ...»

Թուրքիոյ եւ դրացի երկիրներու հետ յարաբերութիւններ պէ՛տք է ստեղծուին: Սակայն Թուրքիոյ պարագային շատ զգոյշ պէտք է ըլլալ եւ չա՛լ ուսումնասիրուած ու մտածուած ծրագրո՛վ մը միայն բանակցութիւններու ըսկսիլ, առանց զիջելու Հայկական Ցեղասպանութեան եւ հողային մեր պահանջատիրութենէն: Ա՛յս մտահոգութեամբ է, որ կ'առաջարկեմ արտասահմանի ներկայացուցիչներու հետ խորհրդակցութիւն:

Պարոն Իշխանեան վստահաբար ծանօթ է, թէ Դաշնակցութիւնը ամբողջ արտասահմանը չի ներկայացներ, սակայն իր յօդուածին սլաքը այդ կուսակցութեան եւ համայնավարներուն վրայ բեւեռելով, հարցին լուրջ եւ բազմակողմանի քննութիւնը կը ձախողեցնէ, ի միջի այլոց սաստկօրէն անարգելով մեզ՝ Ցեղասպանութեան շուրջ կողմնակալ դատումներով:

Արայ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

Ռոտակի մի շրջադարձ է տեղի ունենում Հայաստանի հետ փոխհարաբերությունների սկզբունքային հարցում: Սակայն, երբ խոսքը վերաբերում է 1915 թ. Մեծ Եղեռնի պաշտոնապես ճանաչմանը, ապա Թուրքիայում հաստատվում է տաբու: Վերոհիշյալ նյութերը, տպագրված «Թերջուման»-ի հուլիսի 13-ի համարում, 1918–20 թթ. Չոլլորի իրադարձությունների մասին են, որ հայերը իբր թե բռնությունների են ենթարկել թուրքերին, սպանելով 20-30 հազար հոգու: Ի դեպ, նշենք, որ «Թերջուման»-ը նախորդ համարներում հրապարակել էր մի հոդված 1915 թ. հայերի կողմից Վանում թուրքերի հանդեպ իբր իրականացված ցեղասպանության մասին:

Թուրք զինվորները սպանել են անգլիացի մի կին լրագրողի

Անգլիական «Գարդիան» թերթը, հիմնվելով քրդական աղբյուրների վրա, հաղորդում է, որ մարտ ամսին անհայտացած անգլիացի կին լրագրող Ռոսաննա դելլա Կազան սպանվել է թուրքական բանակի հսկողության տակ գտնվող իրաքյան գաղթակայանի մեջ:

Նա սպանվել է, ականատեսի վկայությամբ, *«թուրքական զինվորական համազգեստ հագած մարդկանց կողմից»*, երբ նկարահանում էր այն վաս վերաբերմունքը, որին ենթակա էին քուրդ գաղթականները»:

Լրագրողը թուրքական սահման էր գործուղվել, հոր եւ ամուսնու ընկերակցությամբ, BBC հեռուստատեսության կողմից: Երեքին էլ վերջին անգամ տեսել են մարտի 23-ին Թուրքիայում, երբ պատրաստվում էին անցնել Իրաք: Անցյալ ամիս, անգլիական զինվորական մի ջոկատ երկու տղամարդու դիակ էր գտել ոճիրի վայրի մոտերքում:

digitised by A.R.A.R.@

Գերմանական մամուլը եւ Անդրկովկասի դեպքերը

Գերմանական «Ֆրանկֆուրտեր ալգեմայնե ցայտունգ» թերթը իր մայիսի 6-ի համարում անդրադառնում է Անդրկովկասյան դեպքերին, ու մասնավորապես գրում է.

«Այս կացությունը ձեռնտու է բանակին եւ ՊԱԿ-ին, քանի որ սրանք կայսրության կործանումը կասեցնելու ուղղությամբ վաստակած իրենց միջներին զուգընթաց փորձում են փաստել, թե անհնազանդ հանրապետությունները չեն կարող գոյատեւել առանց Խորհրդային կենտրոնի աջակցության: Օրերս Հայաստանն իր մաշկի վրա զգաց այդ ձգտումները: Այս երկիրը, որ ժողովրդավարական ընտրություններով-հաղթանակել էր, իր հակահամայնավար նախագահի առաջնորդությամբ, մաս է կազմում այն վեց հանրապետությունների փաղանգին, որոնք ուզում են Խ. Միությունից բաժանվել...: Ուշացրավ է Մոսկվայի միակողմանի դիրքորոշումը ի նպաստ Ադրբեջանի...: Բացի հայերից, բազմաթիվ կովկասցիներ եւս այս բոլորի մեջ տեսնում են բաժանելու եւ տիրելու քաղաքականության միջոցով անփրկելին փրկելու միտումը»:

Թերթը մի քանի օր հետո, մայիսի 11-ի համարում, առաջին էջում տվել է նոր մեկնաբանություն:

«(Արցախի) հարցի ծավալման մեջ զգալի դեր խաղացին խորհրդային առաջնորդները, որոնք ազգությունների անհեռատես քաղաքականության դրոշմը կրող միջնորդության ձախող փորձերից հետո ամբողջ հանցանքը բարդեցին հայերի վրա: Հայաստանն անցյալում, փաստորեն, ամենահավատարիմ հանրապետություններից մեկն է եղել: Բայց դա անցյալում էր, իսկ այսօրվա կացության մեջ Գորբաչովի մեղքը կա»:

«Ֆրանկֆուրտեր ռունդշաու» թերթը իր մայիսի 8-ի համարում լույս է ընծայել Մոսկվայի իր թղթակից Էլզի Ջիզըլի հոդվածը (այն նույն օրն արտատպել է նաեւ «Հաննովերշե ալգեմայնե ցայտունգը»՝ «Գորբաչովը Ադրբեջանի կողմին» խորագրով): Հոդվածում ծավալուն մեջբերումներ կան «Կոմսոմոլսկայա պրավդա»-ից:

«Զինվորականները հավաստացնում են, թե մեծ թվով զենքեր են գտել եւ գրոհայիններ ձերբակալել: Սակայն ինչպե՞ս կարելի է ավտոմատի կրակահերթով իր մահճակալի մեջ սպանված 82-ամյա ծերունուն գրոհային կոչել:

Վիլնյուսի եւ Ռիգայի հունվարյան զինվորական գործողությունները եւ օմոնի կովկասյան հարձակումները, ըստ խորհրդային դիտորդների, նույն արմատն ունեն: Լիտվայի ճակատը «անկախ հանրապետության» եւ «ընկերվարական խորհրդային հանրապետության» մեջտեղով էր անցնում: Ադրբեջանում դեռեւս իշխում են համայնավարները, իսկ Հայաստանում համայնավար կուսակցությունը քաղաքական կյանքից գրեթե անհետացել է, նրա գույքը պետականացվել է, իսկ Հայաստանի ղեկավարները ձգտում են հանրապետությունը դուրս հանել Խ. Միությունից»:

Թերթի նույն համարում «Մոսկովյան Օլիմպոս» խորագրի տակ հեգնական մեկնաբանություն կա:

«Լիբերալ արտահայտությունները վերջացան, Մոսկվայի գեներալների գործողությունները օրնը եւ նման կազմակերպություններն են կատարում: Այն, ինչ հիմա կատարվում է Հայաստանում եւ Ադրբեջանում, եւ այն, ինչ հունվարին Լիտվայում եւ Լատվիայում էր կատարվել՝ նույն դեպքերն են: «Անխախտելի» Խորհրդային Միության գաղափարախոսները զինվել են: Մյուսները իրենց կողմին փոքր ազգերի մեծամասնությունից զատ ուրիշ ոչինչ չունեն: Եւ նախագահը մոսկովյան Օլիմպոսի բարձունքներից վրիժառներ է արձակում, կարծես ռումբերի, զենքի գնդակների եւ մեռնող մարդկանց մասին չլինի խոսքը, այլ գեղարվեստական ինչ-որ սկզբունքի: Եթե չենք սխալվում, Գորբաչովը Արցախի հարցը հաշտարարական միջոցներով եւ ժողովրդավար կերպով (այսինքն՝ ըստ ժողովրդի կամքի) լուծելու ժամկետը ձեռքից բաց է թողել...

Գորբաչովը նաեւ ուրիշ բան արեց. նա կանգնեց նրանց կողմին, որոնք չեն ուզում հեռանալ Խորհրդային Միությունից, այսինքն՝ Ադրբեջանի համայնավարների կողմին...: Իր իսկ ստեղծած քաոսի մեջ իբրեւ գերագույն, անկողմնակալ դատավոր ներկայանալը Նոբելյան խաղաղության մրցանակին արժանացած մեկի անվայել լկտիություն է»: ■

«Ռուսական լիբերալները առաջին քրիստոնյաների վիճակում»

Երկու ամիս առաջ Արկադի Մուրաշովն ու Գարրի Կասպարովը աղմուկով դուրս եկան Ռուսաստանի դեմոկրատական կուսակցությունից, որի ակունքների մոտ նրանք կանգնած էին Նիկոլայ Տրավկինի հետ: Մուրաշովն այն ժամանակ ասաց, որ լքում է ՌԴԿ-ն, քանզի այն չարդարացրեց իր հույսերը, եւ անհատականության ու լիբերալիզմի կուսակցությունից վերածվեց տոլվենճիկության եւ հավաքականության կուսակցության: Այժմ «ՌԴԿ-ի պառակտիչները» զբաղված են Լիբերալ միության՝ կուսակցության կամ կուսակցությունների դաշինքի ստեղծմամբ, որը կզբաղեցնի երկրի քաղաքական ներկապնակի մինչ այդ դատարկ «դասական լիբերալիզմի» որմնախորշը: Ստորեւ՝ Մուրաշովի հետ հարցազրույցը:

– Շեւարդնաձեն, Յակովլեւը, Պոպովը եւ մյուսները հավաքում են «լավ բանի համար լավ մարդկանց» շարժում: Տրավկինը հիմնում է «բազմակուսակցություն կոմունիստների դեմ»: Ի տարբերություն նրանց, դուք ստեղծում եք արեւմտյան տիպի կուսակցություն, բավականին որոշակի լիբերալ գաղափարախոսությամբ: Բացատրեք, խնդրեմ, խորհրդային ընթերցողներին՝ ի՞նչ է լիբերալիզմը:

– Դժվարանում եմ... քանի որ դա մի ողջ (եւ ամբողջական) աշխարհայացք է: Սակայն մենք փորձել ենք ինչ-որ ձեւով արտահայտել դա (կամ բերել դրա տնտեսական կողմը), մի քանի սկզբունքներում, որոնց թվարկման ընթացքում էլ երեւում են մեր տարբերությունները ներկա դաշնակիցներից:

Նախ, դա անհատական ազատությունների անվերապահ առաջնությունն է: Դա միավորում է ոչ միայն բոլոր դեմոկրատներին, անգամ կոմունիստներն են այժմ դրա տակ ստորագրում:

Երկրորդը, մասնավոր սեփականության անվերապահ առաջնությունն է՝ որպես այդ ազատությունների երաշխիք:

Այստեղ մենք արդեն բաժանվում ենք «վերակառուցման հայրերից», որոնք հանդես են գալիս «սեփականության ձեւերի բազմազանության» եւ նմանատիպ այլ բաների համար: Երրորդ, մենք կարծում ենք, ամենալավ ստեղծագործ ուժը, որը բացում է մարդու պոտենցիալը, նախաձեռնության ազատ մրցակցությունն է:

Չորրորդ, որպեսզի այն պաշտպանենք, անհրաժեշտ է կտրուկ սահմանափակել պետության միջամտությունը մարդկային կյանքի բոլոր բնագավառներում եւ առաջին հերթին՝ տնտեսության մեջ: Դա, փաստորեն, նշանակում է, որ չկա այնպիսի խնդիր, որ մարդն ինքը չկարողանա ավելի լավ լուծել, քան պետության օգնությամբ: Ինչպես նկատում եք, այդ կետը մեզ բաժանում է սոցիալ-դեմոկրատներից:

Եւ հինգերորդ սկզբունքը վերաբերում է սոցիալական պաշտպանվածությանը: Միասնական ջանքերով պետք է հոգալ այն մասին, որպեսզի ոչ ոք չմեռնի սովից: Իսկ այն, որ պետք է ստեղծել արժանավայել կենսական պայմաններ՝ աշխատունակ բնակչությունը լիովին կարող է ինքնուրույնաբար հոգալ: Պետության կողմից նրա հիմնական (եթե ոչ միակ) երաշխիքը պետք է լինի գործունեության բնագավառի ընտրության ազատությունը:

– Այդ սկզբունքները հարմար են եվրոպական միջավայրին, որը նախապատրաստվել է բողոքականության էթիկայով: Իսկ այստեղ համայնքային, կոլեկտիվ աշխարհընկալման դարավոր պատմություն կա...

– Հենց դա էլ մեծական բանավեճերի առարկա է. Արեւելքից եւ Արեւմուտքից տարբեր, «առանձնահատուկ ռուսական ճանապարհի» հարցը: Պատգամավոր Անատոլի Դենիսովն անընդհատ խոսում է «ռուսական ոգու հավաքականության եւ ինքնատիպության» մասին, «ուրիշների դեղատոմսերի անպիտանության» մասին: Ինձ թվում է, դա արդեն հավատքի հարց է...

Անձամբ ես համոզված եմ, որ ոչ մի «ռուսական հանելուկային ոգի» չկա: Որ այն ուղին, որի մասին ես խոսում եմ, կիրառելի է Ռուսաստանի համար այնքան, որքան մնացյալ ողջ մարդկության համար:

Քրիստոնյաները, մուսուլմանները, բուդդայականները, ամեն գույնի, մաշկի, ամեն հավատքի եւ ամեն տեսակի մշակույթի մարդիկ այդ ծառից ստանում են միանգամայն միեւնույն պտուղներ: Ինչը եւ ապացուցում են Կորեայի, Տայվանի, Սինգապուրի օրինակները: Թեկուզեւ դարասկզբի Ռուսաստանը...

– Սակայն վերջին 70 տարիների ընթացքում շատ են խորացել մեր «համայնքային սովորույթները»: Բացի դրանից ինքնիշխանացման ընթացքը միշտ ենթադրում է պետության հզորության եւ ազդեցության աճ: Դուք չե՞ք վախենում, որ այժմ ձեր գաղափարները չեն հրապուրի համախոհների բանակին:

– Ինչ վերաբերում է «համայնքային սովորույթներին», ես համաձայն եմ, այդ ստերեոտիպները դեռ կան: Բայց դա պատճառ չէ, որպեսզի ձայներ շահելու համար հրաժարվենք մեր ուսմունքից: Ի դեպ, մենք չենք ձգտում, որպեսզի ընտրություններում անհապաղ հաղթանակենք: Այդ պատճառով էլ չենք շտապում համակարգ ստեղծել, կամ հայտարարել մեր կուսակցության ստեղծման մասին: Առաջին խնդիրը կարող է լինել «լիբերալ կենտրոնների» ստեղծումը, որոնք կփառաբանեն այդ գաղափարախոսությունը: Միգուցե նրանք ազդեցություն ձեռք բերեն: Իսկ մնացած կոնկրետ քաղաքական խնդիրները մենք պատրաստ ենք լուծելու «Դեմ. Ռուսաստանի» եւ մյուս մոտիկ ուժերի հետ դաշնակցած:

– Եւ այնուամենայնիվ, ստեղծելով նման դաշինք, առաջին հերթին ո՞ւմ վրա եք հույս դնում:

– Նրանց վրա, ովքեր գիտակցում են իրենց անհատական պատասխանատվությունը եւ պատրաստ են իրենց խնդիրները լուծել ինքնուրույն, առանց բողոքարկելու պետությանը: Մենք կողմնորոշվում ենք հենվելով այդ մարդկանց վրա, եւ ոչ թե սոցիալական խմբերի: Թեեւ, իհարկե, անհատական պատասխանատվության զգացումը ի հայտ է գալիս սեփականության հետ միասին:

– Ձեր ծրագիրը հավանելի է. ակտիվի, միջոցների եւ կադրերի հարցում՝ կտեսնենք: Իսկ ինչ վերաբերում է հայտնի դեմքերի՞ն:

– Այս գործի հիմքում կանգնած էին Լարիսա Պիյաշեւան, Բորիս Պինսկերը եւ ես՝ Գարրի Կասպարովի հետ:

Այժմ մասնակցում են Վիկտոր Ռիհտերը, Ստեփան Սուլակշինը, Վլադիմիր Տիխոնովը, եւ իհարկե հայտնի չափով՝ Յուրի Աֆանասեւն ու Գալինա Ստարովոյտովան:

Վլադիմիր ՏՈԴՐԵՍ

«Նեզավիսիմայա գազետա», հունիսի 18
(տպագրվում է կրճատումներով)

Կարմիր բանակը պաշտպանում է ազերիներին

«Նյու Յորք թայմզ» թերթի նախկին խմբագրապետ, այժմ սյունակագիր Ա. Ռոզենթալը իր վերջին նյութը (հունիս 14) նվիրել է Խ. Միությանն ընձեռնվելիք ամերիկյան օգնությանը եւ Մոսկվայում նշանակված Ամերիկայի նոր դեսպան Ռոբերտ Ստրաուսի առաքելությանը:

Այս առթիվ Ռոզենթալն ընդգծում է այն կետերը, որոնք ներհակ են ամերիկյան օժանդակությունը բարոյապես արդարացնող պայմաններին: Դրանց շարքում է գտնվում Հայաստանի կացությունը:

Երկրորդ կետով ասվում է. «Կրեմլին օգնությունը ենթադրում է խորհրդային ժողովուրդների մարդկային իրավունքների տարածումը: Ամերիկացիներից, անգլիացիներից եւ խորհրդայիններից կազմված մի պատվիրակություն վերջերս տեղեկացրեց, թե Կարմիր բանակը պաշտպանում է ազերիներին, որոնք ծեծում, չարչարում, սպանում եւ տեղահան են անում իրենց մեջ ապրող հայերին»:

Երրորդ կետով նշվում է լիտվացիների այն ամբաստանությունը, թե Գորբաչովը դեռեւս շարունակում է իրենց հանրապետության տնտեսական, ներառյալ սննդեղենի, շրջափակումը:

Մի այլ կետ նշում է, թե տնտեսական օժանդակությունը պետք է տրվի մի կառավարության, որն իր ժողովրդի սոսկ 10 տոկոսի վստահությունն ունի, իսկ օժանդակությունն էլ պետք է բաժանեն նույն «ապարատչիկները»:

Թշուառ Հայրենիք՝ ԱՆՏԷ՞Ր, ԹԷ ՏԻՐԱԿԱՆ

«Մեր հայրենիք»-ը պետական օրհներգ հռչակելու մասին Հայաստանի խորհրդարանի հուլիսի 1-ի որոշումը միանշանակ չընդունվեց ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ սփյուռքում: Ոչ միայն իր բառերով, այլեւ երաժշտությամբ էլ խեղճ այդ երգը, ամբոխավարների դղրդումով եւ խորհրդարանի որոշմամբ հետագայում դառնալու է մեր պետական օրհներգը [illegible]: Փաստորեն, հակառակ պետական որոշման [illegible], նոր ստեղծագործությունների մրցույթը տեղի չունեցավ, քանի որ ըն-կարգից եւեթ այն խափանվեց հիշյալ ամբոխավարների ճնշմամբ: Նրանք ամեն պատեհ եւ անպատեհ մաիքներով հնչեցնելով «Մեր հայրենիք»-ը, երաժիշտներին զրկեցին նոր ստեղծագործություններ ներկայացնելու առիթից եւ մրցույթը շահելու հույսից:

Այս կապակցությամբ ահա թե ինչ է գրում ՌԱԿ-ի Բոստոնի պաշտոնաթերթ «Պայքար»-ն իր հուլիսի 17-ի համարում:

Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանին այս որոշումը դուռ կը բանայ կարգ մը հարցումներու առջեւ:

«Մեր Հայրենիք»-ի բառերուն հեղինակն է Միքայէլ Նալբանդեան: Ան հեղինակն է միայն քերթուածին եւ ոչ թէ նաեւ՝ անոր երաժշտութեան: Երբ սահմանադիր ժողով մը անհրաժեշտ կը նկատէ բանաստեղծի մը գործին վերախմբագրումը, այդ կը նշանակէ, թէ կը մերժէ անոր բովանդակութիւնը եւ ոգին: Նոյն ատեն առած կ՚ըլլայ աննախընթաց, դիտի ըսենք՝ աններելի քայլ մը, երբ կ՚որոշէ վերախմբագրել 125 տարի առաջ անհետացած գրողի մը գործին բառերը եւ ոգին: Նալբանդեանի գործը ընդունելի է որպէս պատմական երեւոյթ: Գունաթափել զայն՝ նոր երանգաւորումով մը հանրութեան ընդունելի դարձնելու համար, դուրս կը մնայ որեւէ սահմանադիր կամ պետական իշխանութեան իրաւասութենէն: Մենք դիտի նախընտրէինք, որ 146 խանդավառ պատգամաւորները իւրացնէին քերթուածին հարազատ «բռնաւոր»ականութիւնը եւ «անտէր»ականութիւնը, ողբասացութիւն մը ընդունէին որպէս «Ազգային պատմութիւնը, կենսունակութիւնը ու պատգամ՝ պարզ գիծերու մէջ վսեմութեամբ ներկայացնելու յիշատակները», քան թէ որոշէին կարկտել այդ ի՞նչ-ի՞նչ մեղեդին, որ պատմութեան փոշին ունի իր վրան:

Այդ եաs ի՞նչ մեղեդին ծանօթ է եւ գործուած է որպէս «Իտալացի աղջկայ մը երգը», ո՛չ իսկ՝ հա՛յ աղջկան:

Կը մնայ ընդունուած օրհներգին երաժշտութիւնը: Եթէ երգի մը բառերը անհրաժեշտ կը նկատուին արդիականացումի, այդ կը նշանակէ, թէ խորհրդարանի անդամները առընթեր կատարեալ գտած են անոր եղանակաւորումը: Սփիւռքահայ մեր վարպետ՝ Համբարձում Պէրպէրեան եւ հայրենի տաղանդաւոր երգահան Տիգրան Մանսուրեան համաձայն էին, որ «Մեր Հայրենիք»-ը կը պատկանի «եւրոպական մեր վարժապետներուն Եւրոպայէն Հայաստան բերուած երգերու շարքին», որ ան «յարմարեցուած» է Նալբանդեանի բառերուն: Այլ խօսքով, երաժշտութիւնը օտարածին է, խորթ՝ մեր ազգային երաժշտական աւանդութեան: Մեղեդին, իր պարզունակութեամբ, յուսահատական խեղճութիւն մըն է, իսկ անոր յարմարեցումը ոտանաւորի բառերուն՝ այլ «բռնաւորութիւն» մը: Շեշտադրութիւնը, նաեւ, հակառակ է հայերէնի օրէնքին:

Այս բոլորէն ետք ի՞նչ մնաց:

Մնաց... հայրենասիրութիւն մը, կամ հայրենասիրական ըմբռնում մը, որ կոյր անցեալապաշտութեան, խաւարամտութեան եւ տգիտութեան անհաւասալի խառնուրդ մըն է: «Հայրենասիրութիւն» մը, որուն եզին կ՚որոշուի քաղաքական ժամանակաւոր շահին եւ ազգային յաւիտենականի արժէքին տխուր նոյնացումի փորձը: Ամբոխավարութիւնը մտած է խորհրդարանէն ներս: Սակայն, իր ազգային վերազարթօնքը ապրող կայուն, իր ազգային ժողովուրդ մը, որ կուրծք կուտայ հովին եւ փոթորիկին՝ իր անկախացումի ճանապարհին վրայ, չի կրնար բեւեռուիլ դառնալ եւ ընկրկիլ հիմնական հարցերու առջեւ, որ այս պարագային՝ պետական օրհներգն է: Օրհներգ մը, որ պիտի պատարագուի երկրի սահմաններէն ներս թէ դուրս, որպէս հայկական հոգւոյն, անոր մշակութային ժառանգութեան, ծնորհալիներու եւ կոմիտասներու հոգիէն բխած մեղեդի:

Ազգային խորհրդարան մը, որուն անդամները եթէ երբեք հայ երաժշտութեան ակունքներուն ծանօթ են եւ նախանձախնդիր՝ «վըսեմը» պատշաճեցնելու, իրաւունքը չունին Արամ Խաչատրեանի զուարթ եւ հոյակապ փառերգը փոխարինելու «Իտալացի աղջկայ մը երգ»ին օտարոտի, չնչին եւ ակումբային երաժշտութեամբ:

Հոս բանանք փակագիծ մը: Հայրենի Միութենական նուագախումբին ղեկավար՝ ամերիկահայ երաժշտագէտ Լորիս Ճգնաւորեան երաժշտական երախտաւոր գործունէութիւն մը կը ծաւալէ Հայաստանէն ներս: Սակայն այն նոյն ատեն ցուցաբերեց պատշաճի իրաւազանցութիւն մը, երբ սկսաւ ամէն նուագահանդէսի սկիզբին,– իր հոգեւոր եւ հոգեւորնչ հանդիսաւորներուն կողքին,– որպէս ազգային քայլերգ նուագել երգ մը, որ չէր ստացած պետական վաւերացում: Ու Երեւանի մէջ չգտնուեցաւ իշխանութիւն մը, որ խմբավարին զգացնել տար իր անընդունելի օրինազանցութիւնը: Կը փակենք փակագիծը*:

Օրհներգին դատական կազմին մէջ կը գտնուին երգահաններ եւ գրողներ, նախագահութեամբ՝ Էդուարդ Միրզոյեանի: Կը մասնակցին նաեւ Էդգար Յովհաննիսեանի եւ Ալ. Յարութիւնեանի նման յօրինողներ: Դատական կազմը խորհրդարանի քննարկման ներկայացնելով Առնօ Բաբաջանեան - Ալ. Յարութիւնեան երկնակին ստեղծագործութիւնը, արտայայտած կ՚ըլլայ իր մասնագիտական բարձր կարծիքը: Անոր կողքին, ներկայացնելով «Մեր Հայրենիք»-ը, ընթացքը տուած կ՚ըլլայ իրմէ անկախ եւ իրմէ դուրս գտնուող բազմակողմանի ծանր ճնշումներու:

Ազգային օրհներգները յաւիտենութեան սահմանուած խորհուրդներ են, որոնք պէտք չէ որդեգրուին ժամանակաւոր մտահոգութիւններով:

Մեզի համար, յուլիս 1-ին, Հայաստանի խորհրդարանը 146 անգամ հեռացած եղաւ իրեն վստահուած ազգային առաքելութենէն, փակելով ապագայի ազգային թռիչքները կարելի դարձնող պատուհաններէն մէկը:

Կը սիրենք յուսալ, որ Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանը վերատեսութեան կ՚ենթարկէ իր այս ծախորդ որոշումը:

«Պայքար»

* Մեր կողմից բացենք մի ուրիշ փակագիծ: Նույն օրհնազանցությունն էր կատարում, փաստորեն, Հայաստանի պետական ռադիոն, որ իր ծրագրերը ամեն օր բացում եւ փակում էր «Մեր Հայրենիք»-ով, հուլիսի 1-ի որոշումից առաջ, առանց հաշվի առնելու որեւէ մեկին: *Ծան. Խմբ.*

digitised by A.R.A.R.@

ՄԱՖԻԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՍՈՒՄ

Թմրաբիզնեսը, իր վիթխարի եկամուտներով հանդերձ, այս կամ այն չափով զգալի է դարձրել կազմակերպված հանցագործությունը բոլոր երկրներում: Դրանցից երկուսը՝ Կոլումբիան եւ Իտալիան, լրջորեն ախտահարված են: Ֆրանսիական «Լը Պուէն» շաբաթահանդեսի թղթակիցները այդ երկու երկրների օրինակով հետազոտել են մաֆիայի վտանգները:

Կոլումբիայում հայտնի Մեդելինի կարտելի պարագլուխ Պաբլո Էսկոբարը վերջերս իշխանություններին հանձնվելուց առաջ բանակցություն սկսեց պետության հետ, անձամբ ընտրելով իր բանտը եւ հանրապետության սահմանադրության մեջ գրել տալով, որ բացարձակապես արգելվում է Կոլումբիայի քաղաքացիներին արտաքսել ավելի խիստ քրեական օրենսդրություն ունեցող երկրներ, մասնավորապես Միացյալ Նահանգներ: Սա մաֆիայի նոր փուլի մտահոգիչ փաստերից մեկն է եւ այն բանի խայտառակ նշանը, որ իրավունքը ինչ-որ չափով տեղի է տալիս հանցագործության զորության առջեւ:

Կոլումբիան Լատինական Ամերիկայի բնավ էլ ամենաաղքատ երկիրը չէ: Տասնամյակներ շարունակ այնտեղ կայուն ժողովրդավարական կարգեր են, իսկ համեմատաբար փոքր արտաքին պարտքը (90 միլիարդ ֆրանկ, որ թմրաբիզնեսի բարոնները «վեհանձնորեն» առաջարկում են ջնջել իրենց ներման գնով) վկայում է տնտեսական առողջության մասին: Բայց հայտնի է նաեւ, որ Կոլումբիան իր բարգավաճման համար պարտական է կոկաինից ստացվող գաղտնի եկամուտներին, որը նա արտադրում է, բայց ավելի շատ ներածում, մշակում եւ վաճառահանում: Մեդելինի եւ Կալիի կարտելների զորությունը բխում է մաֆիական մի քանի մեծ ընտանիքների կազմակերպչական կարողությունից: Աշխարհագրական առումով ներփակված, քաղաքացիական պատերազմների երկար պատմություն ունեցող այդ երկիրը, Սիցիլիայի նման, «տոհմական» երկիր է: Պետության եւ թմրաբիզնեսի պարագլուխների առճակատումն այստեղ դաժան է, բացահայտ քաղաքական բնույթ ունի եւ երբեմն մոռացնել է տալիս, որ այդ մաֆիան պետության մեխանիզմում հինգերորդ շարասյան դեր է խաղում:

Մեծ դժվարությամբ ենք ընկալում, որ կոլումբիական պետությունը նման զորավոր թշնամու դեմ պայքարելիս վնասները սահմանափակելու համար արտառոց փոխզիջումների է դիմում: Իսկ Իտալիայում՝ այդ գերքաղաքակիրթ երկրում, այսօր վտանգված է հենց պետության միասնությունը: Ավա՜ղ, Հռոմում շատ էին հավատում, թե տնտեսական արդիականացումը ինքնաբերաբար կվերացնի երկրի հարավի հետամնացությունը (ինչը կուսակցությունները հմտորեն օգտագործում էին ընտրությունների ժամանակ) եւ կհարվածի հանցագործ տարրերին: Իրականում արդիականացումը գործունեության լայն ասպարեզ բացեց մաֆիայի նոր «կնքահայրերի» համար, իսկ երկրի քաղաքական համակարգն իր հերթին նպաստեց դրան:

Ներկայումս մաֆիան այս կամ այն չափով գոյություն ունի Թուրքիայում, Լիբանանում, Արեւելքի ուրիշ երկրներում, Իսպանիայում, չինական սփյուռքում, Ճապոնիայում եւ այլուր, բայց քիչ բան է հայտնի այն մեկ տասնյակ խոշոր կազմակերպությունների փոխհարաբերությունների մասին, որոնք տնօրինում են թմրադեղերի առեւտրի մեծ մասը: Օրինակ, սիցիլիական մաֆիան Պալերմոյի վավերագրման կենտրոնի ղեկավար Ումբերտո Սանտինոյի կարծիքով, *«ոչ թե բրգաձեւ կառուցվածքով միապետություն է, այլ «ընտանիքների» հանրապետություն, որոնք համագործակցում են, իսկ երբեմն էլ պատերազմում»:*

Կոլումբիայում Պաբլո Էսկոբարը, համոզվելով իր քաղաքական կարիերայի անհնարինության մեջ, 1983թ. կազմակերպեց արդարադատության նախարար Ռոդրիգո Լարա Բոնիլյայի սպանությունը: Դա պետության դեմ նոր յոթնամյա դաժան պատերազմի սկիզբը եղավ: Եթե Ալ Կապոնեն՝ 30-ական թվականների *«հանրության թիվ մեկ թշնամին»*, կատարել էր 24 սպանություն, ապա Էսկոբարը կազմակերպեց պրեզիդենտության երեք թեկնածուների, բազմաթիվ լրագրողների, հարյուրավոր դատավորների ու ոստիկանների սպանություններ, օդում ինքնաթիռ պայթեցրեց (107 զոհ) եւ այլն: Նա փորձում էր ծնկի բերել պետությանը եւ գրեթե հասել էր նպատակին: Եւ Կոլումբիայի կառավարությունը, նոր զոհերից խուսափելու համար, որոշ զիջումների գնալով հասավ այն բանին, որ աշխարհի ամենազորեղ հանցագործ կազմակերպության պարագլուխը կամովին հանձնվի իշխանություններին: Կոլումբիայում առավելագույն պատժաչափը 30 տարվա բանտարկությունն է, բայց Էսկոբարի պատժաչափը կարող է կրճատվել, նկատի ունենալով նրա ինքնակամ հանձնվելը:

Իտալիայում 1980 թվականից ի վեր երեք մեծ շրջաններ՝ Կամպանիան, Կալաբրիան եւ Սիցիլիան փաստորեն դուրս են պետության վերահսկողությունից: Հարավի 18 միլիոն բնակիչներ ըստ էության ենթարկվում են 434 «ընտանիքների»՝ պատկանող շուրջ 15 հազար մաֆիոզների: Ենթադրում են, որ ներգրավված է 800 հազար մարդ, եւ ամեն տարի ֆինանսական շուկաներ է նետվում 180 հազար միլիարդ լիրա: Միլանի *«Ջոռնալե»* թերթի հարավի հարցերի մասնագետ Սալվատորե Սկարպինոյի կարծիքով, մեկ քառակուսի կիլոմետրի վրա ամենամեծ թվով մաֆիոզներ կան Շվեյցարիայում, բայց նրանք զգուշանում են երկրի օրենքները խախտելուց: ԱՄՆ-ում հանցաշխարհը կենտրոնացած է գլխավորապես գետտոներում: Իտալիայում, ընդհակառակը, մաֆիան եւ վարչակարգի բնույթը ուղղակիորեն կապված են: Դա պայմանավորված է որոշակի կուսակցությունների իշխանությամբ, ընտրական համակարգով, 20 տարի առաջ սկսված ապակենտրոնացման քաղաքականությամբ, ինչպես նաեւ անկատար քրեական օրենսգրքով, դատական համակարգի անբավարար միջոցներով: Ավելացնենք, որ 240 միլիոնանոց ԱՄՆ-ում կա մեկ միլիոն բանտարկյալ, իսկ 57 միլիոնանոց Իտալիայում՝ 26 հազար:

1982 թ. սեպտեմբերի 3-ին Պալերմոյում կարաբինիերների գեներալ Կառլո Ալբերտո դալլա Կիեզայի եւ նրա երիտասարդ կնոջ՝ Էմանուելայի սպանությամբ սկսվում է պետության դեմ մաֆիայի հարձակման նոր փուլը: Արդարադատությունն ու ոստիկանությունը իրենց հերթին ուժեղացնում են պայքարը, կատարվում են բազմաթիվ ձերբակալություններ, նույնիսկ ռազմական գործողություններ: 1986 թ. փետրվարին Պալերմոյում սկսվում է հարյուրավոր մաֆիոզների «մեծ դատավարությունը», որը տեւում է մոտ երկու տարի: Սակայն 1988 թվականին դատապարտվածների մեծամասնությանը հետագայում արդարացնում են գանգատարկման վճիռներով: *«Ուրեմն իմ հորը ոչ ոք չի սպանել»*, դառնությամբ արձանագրում է դալլա Կիեզայի որդին: Դա պատրանքների վերջն էր:

Միայն Սիցիլիայում մաֆիայի կողմից վերահսկվող ընտրողների թիվը 400 հազար է: Դա յուրօրինակ հանցակցություն է: Որոշումներ կայացնող ամեն մի ազնիվ պաշտոնյա կամ քաղաքական գործիչ կարող է սպանվել, հենց որ նա ի զորու լինի խանգարելու այն բանին, որ պետության ֆոնդերը կամ Բրյուսելում գտնվող Եվրոպական հանձնաժողովի հատկացումները մտնեն մաֆիոզների գրպանները:

Հակամաֆիական գործողությունների համաձայնեցման միության հիմնադիր Կարմինե Մանկուզոյի կարծիքով *«պարզ է, որ եթե քաղաքական աշխարհի եւ մաֆիայի կապը պատահական լիներ, ապա ոստիկանական մի մեծ գործողությամբ հնարավոր կլիներ այն խզել: Հետեւաբար այդ կապն օրգանական է եւ գոյություն ունի շատ բարձր մակարդակով»:*

Պալերմոյի նախկին քաղաքագլուխ Լեոլուկա Օռլանդոն գտնում է, որ մաֆիան ոչ թե մեկուսի, իշխանությունից անկախ երեւույթ է, այլ սոցիալ-քաղաքական համակարգի մի մասը: Իտալիայում հենց ժողովրդավարությունն է հիվանդ, եւ դա է իրական վտանգը ապագա միասնական Եվրոպայի համար: Երբ Իտալիայի արդարադատությունը կամ քաղաքական գործիչները գիտակցաբար բացթողնում են որոշ հանցանքներ կամ զանցանքներ, նրանք դրանով հովանավորում են հանցագործներին, իսկ դա շատ վարակիչ երեւույթ է: Երբ քաղաքական գործիչները մեկ անգամ ծառայություններ են փոխանակում մաֆիայի հետ, ապա նրանք ցմահ հայտնվում են ծուղակում եւ կապված են մնում իրենց առաջին փոխզիջման կապերով: Մաֆիան շատ ուժեղ է այն պատճառով, որ նա պետական հաստատություններից դուրս է եւ միաժամանակ դրանց ներսում է: Որպես զուտ հանցագործ կազմակերպություն, մաֆիան դեմ է պետությանը, արդարադատությանը, սակարանին, բայց նա հանդես է գալիս նաեւ պետության, արդարադատության, սակարանի

դիմակով: Պասկառելի ընկերություններում ներդրված թմրաբիզնեսի միլիարդները նույնպես խառնում են խաղաքարտերը եւ քողարկում հետքերը:

Այնտեղ, որտեղ պետությունը կատարում է իր դերը, արդարադատությունն ուժեղ է, իսկ քաղաքական համակարգը հարմարեցված է հասարակության կարիքներին, մաֆիան մնում է նեղ սահմաններում, եւ հայտնի են նրան չեզոքացնելու ձեւն ու տեղը: Իրական վտանգը հայտնվում է այն պահին, երբ այդ սահմանները խառնվում են:

Le POINT, 29 հուլիս 1991

Սանրվածք գահաժառանգի համար

Ճապոնիայի գահաժառանգ իշխան Նոռուհիտոյի համար հարսնացու գտնելը դարձել էր մղձավանջային մի պրոբլեմ: Եվ ահա վերջերս «Շուկան Բունշուն» ամսագիրը համոզեց երեսունմեկամյա ամուրիին մի

խորհուրդ տալ՝ փոխել սանրվածքը: Տպագրվեցին իշխանի տասը նկարները տարբեր սանրվածքներով, եւ հարցում անցկացվեց հարյուր կանանց շրջանում՝ դրանցից լավագույնը ընտրելու նպատակով: Արդյունքում նախընտրությունը տրվեց վերին շարքում տրված երկու սանրվածքներին:

«Կարծում ենք, դրա պետք է մի փոքր էլ հաշվի առնել կանանց ճաշակը»,- գրել էր ամսագիրը՝ ավելացնելով, որ լավ կլիներ, եթե իշխանը կարճ կտրեր մազերը եւ օգտվեր որոշ [illegible] [illegible]:

Time, հուլիս 1, 1991

«Նա չի ծնվել արծաթե գդալը ձեռքին»

Մարգրետ Թետչերից հետո երկրի ղեկը հանձնվեց Ջոն Մեյջորին: Ո՞վ է փոխարինել «երկաթե տիկնոջը»: Պահպանողականների կուսակցության նախկին փոխնախագահ, հայտնի վիպասան Ջեֆրի Արչերը պատմում է Ջոն Մեյջորի մասին, որի ամենամոտ ընկերներից է ինքը:

Ո՞րն է Մեյջորի ոճը:

ՋԵՖՐԻ ԱՐՉԵՐ: Նա աչքի է ընկնում փոքր խմբերի մեջ, քանի որ գիտե մարդկանց լսել եւ լավ տրամադրություն ստեղծել: Նուրբ վիճաբանող է, որ կարողանում է հակառակորդ կողմերի միջեւ ի մի բերել ընդհանուր կետերը: Ջոնը երբեք ինքն իրեն ի ցույց չի հանում, դրա կարիքը չունի: Մասնավոր կյանքում նա անբռնազբոս է ու հմայիչ: Նա ընդգծված հակվածություն ունի նաեւ դեպի կազմակերպչական աշխատանքը:

Կարծում են, որ նա գորշ է բրդյա իր շալվարների նման:

Իհարկե չես ասի, թե նա շատ բաց մարդ է: Շաղակրատությունը նրա ոճը չէ: Նա հանգիստ է, գտնում է, որ երջանիկ ապրելու համար պետք է աչքից հեռու ապրել: Նրա կիրքը կրիկետն է, բուռն ու ստրատեգիական այդ խաղը: Սիրում է նաեւ հաճույքներ, օրինակ՝ լավ սեղան: Ես իմ շրջապատում գորշ ընկերներ չունեմ:

Նա համոզված եւրոպացի՞ է:

Ջոն Մեյջորը եւրոպականացած անգլիացի է: Բացի գերմաներեն մի քանի արտահայտություններից, նա եվրոպական ոչ մի լեզվով չի խոսում, ինչը Մեծ Բրիտանիայում այնքան էլ մեծ հանցանք չէ: Նա իր բոլոր արձակուրդներն անցկացնում է աշխարհամասի վրա, մասնավորապես Ֆրանսիայում:

Նա մի քիչ հասարակ չէ՞ ղեկավարելու համար բրիտանական [illegible] կուսակցությունը:

Ջոնը շատ համեստ ծագումով մարդ է եւ ամեն ինչի ինքն է հասել: 16 տարեկանում թողել է դպրոցը, գործազուրկ է եղել, ձախողվել ավտոբուսի վարորդական քննություններ հանձնելուց: Այդպիսի հեռանկարով հրաշք է, որ նա լեյբորիստ չի դարձել: Մեր կուսակցության ներսում նա խորհրդանշում է նրանց պայքարը, ովքեր արծաթե գդալը ձեռքերում չեն ծնվել, ովքեր կռվում են անդասակարգ հասարակություն ստեղծելու համար: Արիստոկրատները, որ բարիների փոքրամասնություն են կազմում, բոլորովին չեն սիրում դա: Աջ որոշ անձնավորությունների սնոբիզմը իր նկատմամբ նրան անտարբեր չի թողել: Մեյջորը այս ամենը համարում է զզվելի:

Նա թույլ կողմեր ունի՞:

Գուցե չափազանց սիրալիր է, ինչը քաղաքականության մեջ հաճախ համարվում է թուլության նշան: Երբ ասում են, թե նրան պակասում է անհրաժեշտ ցինիկության չափը, կարող եմ վստահեցնել, որ նա շատ վճռական անձնավորություն է: Հիշեք, թե ինչպես նա հեռացրեց պահպանողական կուսակցության ղեկավարելու մրցարշավում իր երկու ահարկու հակառակորդներին՝ Հեզելթինին եւ Հարդին:

Ինչպիսի՞ն են այսօր նրա հարաբերությունները տիկին Թետչերի հետ:

Թետչերը Թետչեր է, Մեյջորը՝ Մեյջոր: Թեեւ Ջոնը սեփական օրակարգն ունի, իր ծրագիրը ապագայի վերաբերմամբ, նա այնուամենայնիվ պիտի հաշվի առնի տիկին Թետչերի զգայնությունը: Խորքում երկուսի միջեւ ոչ մի տարբերություն չկա: Թետչերն էր, որ հրապուրված նրա խելքով, տնտեսության գաղտնիքների նրա իմացությամբ, ամուր բնավորությամբ, նրան առաջ մղեց: Ջոն Մեյջորը նրա նկատմամբ պարտք ունի, բայց ոչ կուրորեն հետեւելու աստիճանի:

Le POINT, 19 հուլիս 1991

digitised by A.R.A.R.@

«Անաբեկչությունը» Թուրքիայում կամ Դիարբաքըրի արյունալի իրադարձությունները

Ահաբեկչությունը Թուրքիայում վերստին գլուխ է բարձրացնում: Քրդիստանի բանվորական կուսակցության՝ PKK-ի կողմից վաղուց արդեն ծավալվող զինյալ պայքարի կողքին թուրքական իշխանությունների համար վերջին տարիներին սպառնալիքի մի նոր աղբյուր առաջացավ: Դա իսլամական արմատականների խմբավորումներն են. նրանց հարցը մի քանի անգամ քննարկվել է մեջլիսում: Մինչ թուրքական թերթերն արմատականներին մեղադրում էին անցած ամիսներին տեղի ունեցած երկու քուրդ լրագրողի սպանության մեջ, ահաբեկչական բուռն գործունեությամբ նորից ասպարեզ իջավ ծախակողմյան հանրահայտ Դեւ-սոլը:

Եւ ահա, Ջորջ Բուշի այցի նախօրյակին, թուրքական անվտանգության ուժերն ու ոստիկանությունը ԱՄՆ-ի նախագահի հանդեպ Դեւ-սոլի կողմից պատրաստվող ահաբեկչական գործունեությունը կասեցնելու պատրվակով Ստամբուլում իրականացրին լայնամասշտաբ գործողություններ, որոնց հետեւանքով կազմակերպության անդամներից 10-ը սպանվեցին, իսկ 12-ին հաջողվեց ձերբակալել: Ըստ «Հյուրրիյեթի», այդ նույն օրը, այսինքն հուլիսի 14-ին, թուրքական ոստիկանությունը կանխեց Դեւ-սոլի կողմից Մեսութ Յըլմազի դեմ պատրաստվող մահափորձը, սպանելով Անկարայում երկու հոգու, որոնցից մեկը՝ աղջիկ: Միաժամանակ, հուլիսի 12-ին, առայժմ չպարզաբանված հանգամանքներում, Փարիզում արժանակի դիպուկ կրակոցով սպանվեց Դեւ-սոլի հիմնադիրներից Փաշա Գյուվենը:

Իշխանության համար իր հետեւանքներով թերեւս ամենավտանգավորը հուլիսի 10-ին Դիարբաքըրում ծայր առած իրադարձություններն էին, որոնց համար առիթ էր ծառայել *Ժողովրդի աշխատանքային կուսակցության* Դիարբաքըրի նահանգային վարչության նախագահ Վեդաթ Այդընի սպանությունը: Ոստիկանի համազգեստով 4 հոգի հուլիսի 6-ին ներկայացել էին Վեդաթ Այդընի բնակարան եւ տարել նրան իրենց հետ: Հուլիսի 8-ին գտան Այդընի դիակը: Նրա սպանությունը քաղաքում մեծ իրարանցում առաջացրեց: Հուլիսի 10-ին կայացած թաղման արարողությունը, չնայած ոստիկանության ձեռնարկած արտակարգ միջոցառումներին, կարճ ժամանակահատվածում բողոքի ցույցի վերածվեց: Ոստիկանության միջամտությունն իրադարձություններին ընդհարումների պատճառ դարձավ: Ցուցարարներից 3-ը զոհվեցին, 107 հոգի վիրավորվեցին: Սակայն դրանք պաշտոնական տվյալներն են միայն: Օրինակ, *«Ջումհուրիյեթը»*, հայտնի քուրդ հրապարակախոս Իլհան Սելչուկի միջոցով, կասկածի տակ է վերցնում այդ տվյալների ճշմարտացիությունը: Ի դեպ, հենց նույն թերթում, Իլհան Սելչուկը իր բացասական վերաբերմունքն է արտահայտում Դեւ-սոլի դեմ իրականացված զինված գործողությունների առթիվ եւ խիստ դատապարտում է կազմակերպության անդամների սպանությունը իշխանության մարմինների կողմից: Համենայն դեպս, Դիարբաքըրը մի քանի օր լարված օրեր ապրեց, խժդժությունները քաղաքում հնարավոր եղավ դադարեցնել միայն հուլիսի 12-ի լույս 13-ի գիշերը: Ոստիկանության կողմից կալանքի տակ վերցվեցին 365 հոգի, կուսակցության պատգամավորներից չորսը, ծեծի ենթարկվելով, տեղափոխվեցին հիվանդանոց, այդ թվում երեք լրագրող: Ժողովրդի աշխատանքային կուսակցության Դիարբաքըրի նահանգային վարչության նախագահ Վեդաթ Այդընի սպանությունը բողոքի մեծ ալիք առաջացրեց նաեւ Եվրոպայում բնակվող քրդերի շրջանում: Նորվեգիայի եւ Շվեյցարիայի թուրքական դեսպանատները Օսլոյում ու Բեռնում հարձակումների ենթարկվեցին: Իսկ քրդական 60 հոգիանոց մի խմբավորում Լոնդոնում գրավեց թուրքական դեսպանատունը: Քրդերի հարձակումներին ենթարկվեցին նաեւ թուրքական քաղաքացիական ավիացիայի գրասենյակը Համբուրգ եւ Ֆրանկֆուրտ քաղաքներում, որտեղ բողոքի նշան Դիարբաքըրում տեղի ունեցած արյունալի իրադարձություններին՝ հենց Համբուրգում քրդերը հարձակվեցին զբոսաշրջության թուրքական երեք գրասենյակների եւ թուրքական գյուղատնտեսական բանկի համբուրգյան ներկայացուցչության վրա ու բռնագրավեցին դրանք: Նման հարձակումներ տեղի ունեցան նաեւ Գերմանիայի այլ քաղաքներում: Այդ նույն օրերին, ըստ «Հյուրրիյեթի», հենց Դիարբաքըրում PKK-ի 10 զինյալներ ձերբակալվեցին թուրքական անվտանգության գործակալների եւ ոստիկանության կողմից: Իսկ Սղերդի գավառներից Շիրվանում, Մարդինում եւ Շիրնաքում տեղի ունեցած ընդհարումներում, սպանվեցին 8 զինյալներ:

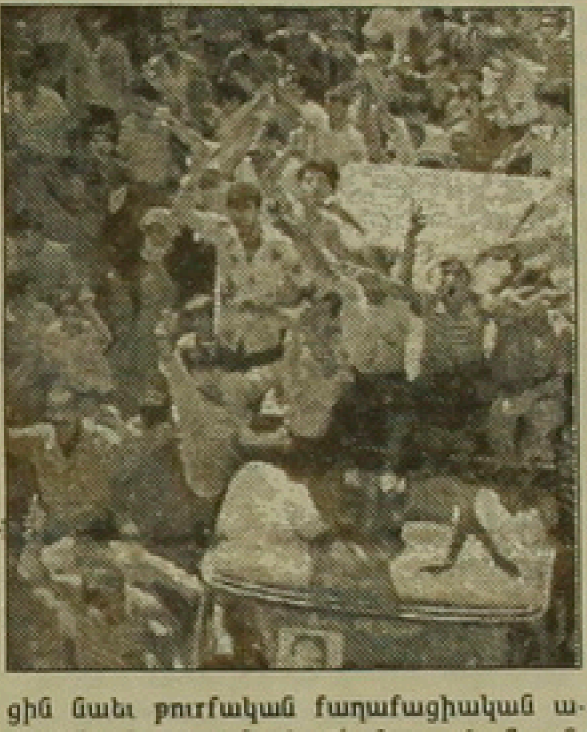

Արյունալի իրադարձություններն անցնում նորություն չեն Թուրքիայի կյանքում: Ոչ էլ զարմանալի է, որ դրանք տեղի էին ունենում Ջորջ Բուշի այցի նախօրյակին: Սակայն, հարց է ծագում. ի՞նչ էր իրականում տեղի ունենում Դիարբաքըրում, ովքե՞ր էին սպանել Այդընին, եւ ինչո՞վ էր բացատրվում քրդերի նմանօրինակ ակտիվությունն արտասահմանում: Թուրքական թերթերն անգամ նախընտրում են խոսել անջատողականության, Թուրքիայի դեմ ուղղված սադրիչ գործողությունների, դավադրության, երկրում անընդհատ հզորացող ահաբեկչության դեմ նոր միջոցների կիրառման անհրաժեշտության, կամ, ինչպես օրինակ անում է *«Թերջումանի»* քաղաքական մեկնաբան Ալթեմուր Քըլըչը, քաղաքացիական պատերազմի սպառնալիքի մասին:

«Թերջումանի» առաջնորդողի հեղինակ Թահա Ակյոլը, թերթի հուլիսի 15-ի համարում, վերոհիշյալ իրադարձությունների ամբողջ պատասխանատվությունը բարդելով Ժողովրդի աշխատանքային կուսակցության վրա, մեղադրում է նրան անջատողական գործունեության եւ սադրանքների մեջ: Այդ նույն մոտեցումն է ցույց տալիս նաեւ «Հյուրրիյեթը»: Սակայն, քաղաքական գործիչները Թուրքիայում հարցին մոտենում են այլ տեսանկյունից: Հանդես գալով «Հյուրրիյեթի» հուլիսի 18-ի համարում, ընդդիմադիր *Ճշմարիտ ուղի* կուսակցության գլխավոր նախագահ Դեմիրելն ասում է հետեւյալը. *«Երբ Այդընի սպանությունն իրագործվել է պետական անվտանգության ուժերի կողմից, ապա մենք երկիրը cտո կտանք իշխանության գլխին»:* Այս առումով թերեւս ամենահետաքրքականը Բյուլենթ Էջեվիթի խոսքերն են: Նա, մեկնաբանելով իրադարձությունները, նշում է հետեւյալը. *«Հիմա արդեն Թուրքիայում ներքաղվում է քաղաքական այնպիսի կազմակերպությունների առկայությունը, որոնք երկրի ներսում լեգալ գործողություն ծավալելով հանդերձ, գտնվում են պետության հսկողությունից դուրս: Անջատողականների եւ անջատողականությունը հրահրողների դեմ անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել, բայց օրենքի սահմաններում: Երբ կանխամիջոցները ձեռնարկվում են մարդկանց սնից առեւանգելու ու սպանելու միջոցով, ապա մենք իրավունք չունենք Թուրքիան պետություն կոչել»:* Այնուհետեւ, Էջեվիթը սպանության առնչությամբ պարզորոշ կերպով մեղադրում է Պետական անվտանգության խորհրդին, ակնարկելով թե սպանությունն իրագործված է ոստիկանության կողմից համապատասխան հրահանգով:

Իսկ այն հարցին, թե ի՞նչ կապ ունի Վեդաթ Այդընի սպանությունը Թուրքիայի դեմ ուղղված քրդերի գործունեության հետ, այդ մասին քաղաքական գործիչները լռում են: Սակայն «Հյուրրիյեթ»-ը թաղման արարողության հետ կապված մի քանի կցկտուր տեղեկություններ, այնուամենայնիվ, հաղորդում է: Հուլիսի 13-ի համարում թերթը տեղեկացնում է մեզ, որ Այդընի դագաղը սկզբում ծածկված էր PKK-ի ռազմական թեւը հանդիսացող ERNK-ի՝ այսինքն *Քրդիստանի Ժողովրդական փրկության ճակատի* դրոշով, ապա այն փոխարինվել է դեղին, կանաչ եւ կարմիր գույնի Քրդիստանի դրոշով: Համաձայն թերթի, թաղման արարողության ժամանակ, մասնակիցներն անջատողական լոզունգներ են բարձրացրել եւ արարողությունը վերածվել է քրդական համազգային ցույցի ընդդեմ Թուրքիայի: Արարողության ժամանակ ելույթով հանդես է եկել Ժողովրդի աշխատանքային կուսակցության գլխավոր նախագահ, Բուրսայից Մեջլիսի պատգամավոր Ֆեհմի Ըշըքլարը: Նա իր ելույթում դատապարտել է թուրքական իշխանություններին սպանության առթիվ եւ դիմելով Մեջլիսի քրդական ծագում ունեցող բոլոր պատգամավորներին, տեղական իշխանության ներկայացուցիչներին, կոչ է արել դուրս գալ պետական կուսակցությունների կազմից եւ համախմբվել իր կուսակցության շուրջ: Պետական անվանելով Թուրքիայի մյուս բոլոր կուսակցություններին, Ըշըքլարը պարզապես ակնարկել է, որ դրանց բոլորի վրա սահմանված է պետական մարմինների հսկողությունը:

Առաջին հայացքից աննշան թվացող այս փոքրիկ տեղեկություններն ու Ըշըքլարի ելույթը Դիարբաքըրում թաղման արարողության ժամանակ, հիմք է տալիս ենթադրելու, թե Վեդաթ Այդընը ազգությամբ քուրդ էր, որին ամենայն հավանականությամբ ոչնչացրել էր թուրքական ոստիկանությունը: Եւ քանի որ «Թերջումանը» «Հյուրրիյեթ»-ի հետ միասին անջատողականության եւ սադրիչ գործունեության մեջ է մեղադրում Ժողովրդի աշխատանքային կուսակցությանը, ապա պարզ է, որ տվյալ կուսակցությունը հենց Բյուլենթ Էջեվիթի խոսքերով ասած. *«Գործունեությունը ծավալելով հանդերձ երկրի ներսում, պետության հսկողությունից դուրս գտնվող»* քաղաքական կազմակերպություն է: Այսինքն, դա բնկուզ եւ պաշտոնապես քրդական չի կոչվում, սակայն Թուրքիայի քրդերի առայժմ մեզ հայտնի միակ լեգալ քաղաքական կուսակցությունն է, ընդ որում ներկայացված է Մեջլիսում:

Ինչքան էլ թուրքական իշխանությունները փորձում են լռության մատնել քրդական հարցի գոյությունը կամ ժխտել քրդերի առկայությունը երկրում, այնուամենայնիվ քրդական շարժումը նոր թափ է ձեռք բերում Թուրքիայում: Դիարբաքըրի իրադարձությունները ցույց են տալիս, որ քրդական պայքարը Թուրքիայում դուրս գալով ընդհատակից, հետզհետե բացահայտ է դառնում: Ժողովրդի աշխատանքային կուսակցության առկայությունը եւ նրա դեմ իշխանությունների կողմից ձեռնարկված անօրինական ոտնձգությունները գալիս են ապացուցելու այդ իրողությունը:

Ռաֆիք ՉԱՔՐՅԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹ

Անրի ՎԵՐՆՈՅ — «Ես 71 տարեկան երիտասարդ հայր եմ»

Մեր ընթերցողներին քաջածանոթ ֆրանսահայ հայտնի բեմադրիչ Անրի Վերնոյը, որ իր ընտանիքի պատմությունը պատմել է «Մայրիկ» գրքում, այժմ իր իսկ վեպից ներշնչված ֆիլմ է նկարահանում: Նա «Պարի մաչ» հանդեսին հրավիրել էր նոր երկու տարեկան դարձած իր աղջկա՝ Գայանեի ծննդյան տարեդարձին:

— Դուք միշտ երիտասարդ հա՞յր եք մնում:

— Ես որեւէ քաղուկը չունեմ: Իմ նախընտրած դերը՝ հոր դերն է: Ես երկու փոքր երեխա ունեմ. Սեւանը՝ վեց տարեկան, Գայանեն՝ երկու, որոնք ինձ մղում են կյանքում ամեն ինչ նորից սկսելու: Յոթանասունմեկ տարեկան եմ եւ, նրանց շնորհիվ, չգիտեմ թե ինչ բան է տարիքը: Երկու ավագ երեխաներս միշտ կողքիս են: Քառասուն տարեկան Պատրիկս ֆիլմի ախտեսն է: Ինչ վերաբերում է քսանվեց տարեկան Սոֆիին, նա Մեզոն-Ալֆորում փայլուն հանձնեց քննությունները եւ ստացավ անասնաբույժի դիպլոմ:

— Դուք ձեր կյանքում ոչինչ չեք ափսոսում: Դուք երջանիկ մարդ եք:

— Գիտեմ, որ գիրս կարդալով մելամաղձության մեջ են ընկնում: Ինչ արած: Ես ընտանիքիս հիշատակն եմ հարգում: Եթե դա կոչվում է մելամաղձություն, թող այդպես լինի:

— Դա ձեր կյանքի պատմությո՞ւնն է:

— Վախենում եմ, երբ ինձ այդպիսի բան են ասում, քանի որ գիրս այդ մտքով չեմ գրել:

Ես հարգանքի տուրք եմ մատուցում իմ ծնողներին եւ, նրանց միջոցով, բոլոր մայրերին ու հայրերին:

— Ձեզ թվում է, որ դուք օրինակելի զավա՞կ եք եղել:

— Երջապատում բոլորն ասում էին, թե ես այդպիսին եմ եղել: Դա ճիշտ չէ: Ինչպե՞ս կարելի է հորդ ու մորդ ծերանոց ուղարկել: Մենք մի հին ավանդույթ ունենք. երբ նայում էի ծեր ծնողներիս, ականջիս մեր տաճարների զանգերն էին հնչում: Հայերի մոտ մայրիկը մեռնում է տանը: Նրանց հիվանդանոց չեն տանում, ինչ է թե այնտեղ ավելի հեշտ մահանա, մանավանդ եթե միջամտության կարիք չկա: Մայրս նույնպես դրա կարիքը չէր զգում: Նա հանգավ կանթեղի նման, որի ժամանակը հասել էր, վերջացել:

— Դուք կողքի՞ն էիք:

— Այո: Ամբողջ գիշեր բռնել էի նրա ձեռքը, մինչեւ այն աշխարհ գնաց: Նրա գիտակցությունը մինչեւ վերջ տեղն էր: Ես փորձել եմ նրա մոտ անցկացրած այդ գիշերվա մասին պատմել: Գալիս է մի պահ, որ ոչինչ չես կարողանում անել: Նա գիտեր, թե ուր է գնում՝ երկինք: Նա վրդովվում էր դրանում: Ես մի քիչ կասկածում էի: Սակայն յուրաքանչյուրս մնացինք մեր տեղում: Նա մեկնեց, մեկնեց այլ աշխարհ: Ես էլ սկսեցի պատմել:

— Ո՞րն է ձեր ամենավառ հուշը:

— Կա մի բան, որ ինձ միշտ հուզում է: Դա այն երեկոն էր, երբ ինձ հաջողվեց համալսարան ընդունվել: Ծնողներս դեռ չգիտեին, բայց փառաբանելու արեւելյան ձեւ էին պատրաստել, ոնց որ ինձ տեսել էր. ցույց տալու համար, որ կասկածում էի, թե ես միշտ ընդունվում եմ: Ճաշը դրա ապացույցն էր: Ճաշի վերջում մայրս ինձ սպասարկեց մի փոքրիկ տուփ տվեց եւ ասաց. «Մեր երեխի կողմից փոքր նվեր է. երջանիկ եղիր»: Տուփում, բամբակի մեջ խնամքով փաթաթված մի մատանի էր, որը այդ օրվանից ի վեր միշտ ինձ հետ է: Սորս համբուրելիս տեսա, որ նրա հարսանեկան հաստ մատանին չկա, հորս՝ նույնպես: Այդ ձեւով էին ինձ նվեր մատուցել: Մատանիները նրանց մատների վրա սպիտակ հետք էին թողել. այն, ինչը ես հրաժարումի հետք եմ համարում:

Դրա մասին մենք այլեւս չխոսեցինք:

Այսպես է ավարտվում ֆիլմիս առաջին մասը:

«Պարի մաչ», 27 հունիս 1991

Անրի եւ Վերոնիկա Վերնոյները մտերիմ շրջանակում նշեցին իրենց աղջկա՝ Գայանեի երկրորդ տարեդարձը, տղայի՝ Սեւանի հետ միասին: Միակ հրավիրվածը Լաուրա Սայանն էր, Շառլ Ազնավուրի եւ Պլասիդո Դոմինգոյի խմբերգարիոյի աղջիկը:

digitised by A.R.A.R.@

Մինսկում 54 մարդ ստացել է գործազուրկի կարգավիճակ

«Բելոռուսիայում սպասվում է գործազրկության հզոր ալիք», «7 օր» շաբաթաթերթին տված հարցազրույցի ժամանակ ասել է բնակչության զբաղվածության Մինսկի քաղաքային կենտրոնի տնօրենի ժամանակավոր պաշտոնակատար Վլադիմիր Շիդլովսկին: Ինչո՞ւ: Չէ որ հանրապետությունում շուկայական հարաբերությունները դեռեւս չեն գործում, մասնավոր սեփականություն չկա, ապրանքների արտադրողականությունը զգալի նվազում է, դրա հետ մեկտեղ այս տարվա հուլիսի 1-ից հանրապետությունում գործում է «Բնակչության զբաղվածության մասին Բելոռուսական ԽՍՀ-ում» օրենքը, ըստ որի գործազրկությունն իրավական հիմք է ստանում: Մի՞թե «կապիտալիզմին հատուկ» գործազրկության պրոբլեմը սպառնում է ամենասոցիալիստական հանրապետությանը Միությունում:

– Շուկայական հարաբերությունները դեռ չեն գործում,- մեր հարցազրույցի ժամանակ ասաց պրն. Շիդլովսկին,- սակայն առկա է վախն ու անորոշությունը: Ամենուր անխնա կրճատում են հաստիքները: Իսկ եղած թափուր տեղերը տնօրենները դժկամորեն են լրացնում: Ծանր է բոլոր մակարդակի շրջանավարտների աշխատանքով ապահովելու հարցը: Չափազանց ծանր է ինժեներատեխնիկական եւ վարչական բնագավառի մասնագետների վիճակը: Այսօր յուրաքանչյուր տեղի համար մրցակցում են 3 գործազուրկ մասնագետներ:

– Որքա՞ն է զբաղվածության մասին օրենքը նպաստում պրոբլեմի լուծմանը:

– Այսօրվա դրությամբ մեզ են դիմել շուրջ 2000 քաղաքացիներ: 54 քաղաքացի արդեն ստացել են գործազուրկի կարգավիճակ: Հաշվի առեք, որ օրենքը գործողության մեջ մտնելուց անցել է ընդամենը 24 օր, իսկ այս թվերը վերաբերում են միայն Մինսկին: Օրենքը կարող է որոշ չափով թեթեւացնել վիճակը, սակայն կասեցնել գործազրկությունը այն չի կարող:

– Ո՞րն է ելքը:

– Արտադրության մասնավորեցումն ու շուկայական հարաբերությունները: Միայն այդ դեպքում մարդիկ հնարավորություն կստանան տնօրինելու իրենց ուժն ու հնարավորությունները:

Լարիսա ԳԱԼՍՏՅԱՆ
մեր սեփ. թղթակից, Մինսկ, հուլիս 26

Վրաստանը ձգտում է պահպանել հարաբերությունները Խ. Միության հետ

Հինգշաբթի երեկոյան ավարտվեց Վրաստանի Գերագույն խորհրդի առաջին նստաշրջանի նիստը:

Պատգամավորները մի շարք օրենքներ ընդունեցին, այդ թվում ձեռներեցության, զբաղվածության, հարկային համակարգի ընդհանուր հիմունքների, արտասահմանյան ներդրումների եւ դրանց պաշտպանության մասին:

Որոշում է ընդունվել այն մասին, որ Վրաստանը միանում է 1968 թ. հուլիսի 1-ի՝ ատոմային զենք չտարածելու պայմանագրին: Գերագույն խորհուրդը դիմեց Հայաստանի եւ Ադրբեջանի խորհրդարաններին այս քայլին հետեւելու առաջարկությամբ: Դա, վրաց պատգամավորների կարծիքով, մի քայլ առաջ կլինի Անդրկովկասյան շրջանը ոչ միջուկային գոտի հայտարարելու գործում:

Վրաց պատգամավորները հավանություն տվեցին Միութենական խորհրդարանի հասցեին ուղղված նամակի տեքստին, ուր նշվում է հանրապետության ձգտումը պահպանել կապերը Խ. Միության հետ որակական նոր հիմքի վրա՝ իրավահավասար, փոխշահավետ, միջպետական հարաբերությունների հիման վրա: Վրաստանի ղեկավարության կողմից նորից պատրաստակամություն է հայտնվում բանակցությունների սեղանին նստել ԽՍՀՄ-ի հետ:

Վրաստանի նախագահը պահանջում է դադարեցնել Հարավային Օսեթիային ցույց տրվող աջակցությունը

Վրաստանի նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիան նամակով դիմեց Հյուսիսային Օսեթիայի Գերագույն խորհրդի նախագահ Ա. Գալազովին, որով առաջարկում է վերականգնել բարիդրացիական հարաբերությունները երկու հանրապետությունների միջեւ:

«Մենք,- ասվում է նամակում,- *որպես պատմականորեն ստեղծված հարեւան երկրներ պետք է կարողանանք կարգավորել փոխհարաբերությունները, վերականգնել բարեկամական կապերը: Իսկ դրա հիմքը անհրաժեշտ է դնել արդեն այսօր»:*

Զ. Գամսախուրդիան նշում է, որ *«Վրաց-օսեթական հարաբերությունների հիմքում պետք է լինի Վրաստանի հանրապետության որպես ինքնիշխան պետության տարածքային ամբողջականության ճանաչումը, որը չի հանդուրժի միջամտությունն իր ներքին գործերին»:*

Վրաստանի նախագահը այդ կապակցությամբ պահանջեց Ա. Գալազովից վերականգնել «Օսեթիա» պատմական անվանումը «Հյուսիսային Օսեթիա»-ի փոխարեն, ինչպես նաեւ դադարեցնել «ապօրինի» Հարավ Օսեթական ինքնավար մարզի ճանաչումը:

«Մենք համոզված ենք, որ խելամիտ փոխհամաձայնեցված գործողությունների պայմաններում միացյալ ջանքերով կհաղթահարենք դիմակայությունը եւ կոնֆլիկտը»,- նշեց Զ. Գամսախուրդիան:

Թուրք մեսխեթցիները «խաղաղության առաքելություն» նշանաբանով արշավ են նախապատրաստում Վրաստան

Հուլիսի 28-ին թուրք մեսխեթցիների մի մեծ խումբ մտադիր է «խաղաղ արշավ» նախաձեռնել Տուապսեից դեպի Վրաստան: Արշավի նպատակն է Վրաստանի քաղաքներում անցկացնել համահավաքներ եւ հանդիպումներ, հասնել փոխըմբռնման տեղացի բնակչության հետ:

Վրաստանը, թուրք մեսխեթցիների կարծիքով, իրենց պատմական հայրենիքն է: Նրանք այնտեղից տեղահանվել են Ստալինի հրամանով: ■

Իրանը դժգոհում է Սիրիայից

Անդրադառնալով Իսրայելի հետ խաղաղության բանակցությունների մեջ մտնելու Սիրիայի պատրաստակամությանը, Իրանը նշեց, որ քանի դեռ Սիրիայի կողմից ընդունված առաջարկության բովանդակությունը չի բացահայտվել, Թեհրանը չի կարող իր տեսակետներն արտահայտել այդ խնդրի վերաբերյալ: Իրանի իսլամական հանրապետության փոխնախագահ Հ. Հաբիբին, հուլիսի 23-ին կայացած մամուլի ասուլիսում նշեց. *«Մենք պետք է նախ իմանանք, թե Սիրիան ի՞նչ կետեր է ընդունում»:* Նշենք, որ Սիրիան, իսլամական վարչակարգի իշխանության գլուխ անցնելուց հետո, արաբական միակ պետությունն էր, որ սերտ հարաբերությունների մեջ էր գտնվում Իրանի հետ: Ներկայումս, Սիրիան դարձյալ Իրանի ամենամոտ բարեկամն է:

Իրանի ռադիոյի մեկնաբանը հուլիսի 23-ին հայտարարեց, որ Թեհրանի տեսակետով, արաբական երկրների եւ Իսրայելի միջեւ կայանալիք խաղաղության կոնֆերանսը, որին մասնակցելու համար իր պատրաստակամությունն է հայտնել Սիրիան, ծուղակ է: Ըստ Իրանի ռադիոյի մեկնաբանի, արաբները հայտնվելով այդ ծուղակի մեջ, հավանաբար կկորցնեն իրենց հաղթաթղթերը, իսկ Իսրայելն ավելի շատ արտոնություններ ձեռք կբերի: Մեկնաբանության մեջ ասված է նաեւ, որ Սիրիան իր այդ քայլով ավելի շատ կհեռանա երկրի ժողովրդից:

«Թեհրան թայմսը» իր հուլիսի 24-ի համարում նշեց, որ Թեհրանի կառավարությունը Սիրիայից պահանջել է խաղաղության կոնֆերանսին մասնակցելու վերաբերյալ ԱՄՆ-ի առաջարկն ընդունելու մասին բացատրություններ ներկայացնել: Թերթը նշում է, թե Իրանը մտահոգված է Սիրիայի դիրքորոշումից, եւ Դամասկոսի կառավարության բարձրաստիճան պաշտոնյաներից ակնկալում է, որ Թեհրանին տեղյակ կպահեն իրենց նոր նախաձեռնությունների մասին: «Թեհրան թայմսը» դատապարտեց նաեւ արաբական մյուս երկրներին՝ Իսրայելի դեմ գրաված իրենց դիրքերից քայլ առ քայլ նահանջելու համար:

Գ. ՍՈՍՓԵԼՅԱՆ

Արցախի հետ խզված է նաեւ միակ կապը

ԼՂԻՄ-ի հետ միակ տրանսպորտային կապը Երեւան-Ստեփանակերտ ինքնաթիռն էր: Կենտրոնը եւ ադրբեջանական կառավարող շրջանները բոլոր հնարքներն էին գործադրում Արցախի լրիվ մեկուսացման համար, նրանք հասան իրենց նպատակին՝ արդեն 7-րդ օրն է, որ ընդհատված են նաեւ Երեւան-Ստեփանակերտ ինքնաթիռի չվերթները: Պատճառը Ստեփանակերտի օդակայանում տեր ու տնօրինություն անող ադրբեջանական օմոնականներն են, որոնք ծրագրված կերպով իրականացնում են իրենց նպատակները: Նրանք ամեն կերպ առիթներ են ստեղծում ուղեւորներին ստորացնելու, վարկաբեկելու, թալանելու համար: Բանը հասել է նրան, որ օմոնականները վարկաբեկում եւ անմարդկային վիրավորանքների են ենթարկում նաեւ չվերթն ապահովող անձնակազմին, ուստի օդաչուների կողմից գործադուլ է հայտարարված՝ որպես բողոք օմոնականների անօրեն գործողությունների դեմ:

Իհարկե, բողոքը տեղին է եւ հիմնավորված, սակայն հարկ է նշել, որ նախ այդ բողոքին ոչ-ոք (ովքեր կոչված են հաշվի առնելու դրանք) ուշադրություն չի դարձնում եւ հետո էլ, միայն արցախցիներն են տուժում դրանից:

Երեկ, Էրեբունի օդակայանի տնօրեն Քաջիկ Մարտիրոսյանը եւ տեղափոխումների բաժնի վարիչ Սերգեյ Վանոսյանն ասացին, որ մինչեւ ադրբեջանական օմոնականները դուրս չգան Ստեփանակերտի օդակայանից, անձնակազմից ոչ մեկը չի համարձակվի թռիչք կատարել դեպի Ստեփանակերտ: *Սեփ. թղթ.*

Բաքվի հակաիրանական ռադիոկայանը փակվեց

Վաշինգտոնում լույս տեսնող *«Իրան թայմս»* թերթը նշում է, թե պարսկերենով հաղորդումներ հեռարձակող հակաիրանական վերջին խորհրդային ռադիոկայանը դադարեցրեց իր աշխատանքները: *«Սոլի վա բարադարի»* («Խաղաղություն եւ առաջադիմություն») կոչվող ոչ պաշտոնական ռադիոժամը, որի հաղորդումները հնչում էին 11 լեզուներով, այդ թվում նաեւ պարսկերենով, հիմնվել է 27 տարի առաջ: Ռադիոկայանի հաղորդումները հասցեագրված էին հիմնականում այն վարչակարգերին, որոնց հետ Խ. Միությունն ուղղակի առճակատման մեջ մտնելու մտադրություն չուներ: Նշենք, որ *«Իրանի ազգային ձայն»* հեռարձակվող գաղտնի ռադիոկայանը, որ երկար տարիներ շահի վարչակարգի դեմ հաղորդումներ էր հեռարձակում, երեք տարի առաջ դադարեցրեց իր աշխատանքները՝ ժառանգություն թողնելով «Սոլի վա բարադարի» ռադիոժամը, որը բացահայտ ռադիոկայան լինելով հանդերձ, «Իրանի ազգային ձայն» կայանի օրինակով շարունակում էր պարսկերեն լեզվով հաղորդումները նույն քննադատական տոնով: ■

Իրանում թանկացումները տարածվելու են նաեւ հանգուցյալների վրա

Ըստ Լոնդոնում հրատարակվող *«Քեյհան»* թերթի, Բեհեշթ-է Զահրա (գերեզմանոցային համալիր) կազմակերպությունը հայտարարել է, թե 7 տարեկանից բարձր տարիք ունեցող մեռյալների թաղման գինը կրկնակի անգամ բարձրացել է, եւ այսուհետեւ մեռելներին հողին հանձնելու համար «տեղ» եւ գերեզմանաքար գնելուց բացի, պետք է վճարել նաեւ 3500 թուման: 7 տարեկանից ցածր երեխաներին նախատեսված է 50 տոկոս զեղչ: Այնուհետեւ «Քեյհան»-ը նշում է, թե «մեռնելու գինը» Թեհրանում աճում է այնպիսի պայմաններում, երբ մայրաքաղաքի ողջ մնացած բնակչությունը դեռեւս չի դադարեցրել բողոքները փոխադրավարձի եւ այլ ծառայությունների դիմաց: Իրանի իսլամական հանրապետության փոխնախագահ Հաբիբին երկու շաբաթ առաջ հայտնել է, թե հանրային ոչ մի կազմակերպություն իրավունք չունի առանց տնտեսության խորհրդից թույլտվություն ստանալու, բարձրացնել ծառայությունների գները: ■

Հունաստանի վարչապետը հանդիպում է Ելցինի հետ

Չորեքշաբթի Կրեմլում Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինը եւ Հունաստանի վարչապետ Կոնստանտինոս Միցոտակիսը իրենց գոհունակությունը հայտնեցին կայացած բանակցությունների առթիվ:

Կ. Միցոտակիսը հրավիրեց Բ. Ելցինին այցելել Աթենք մինչեւ տարեվերջ Հունաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ պայմանագիր կնքելու նպատակով: Պայմանագիրը հիմնականում վերաբերելու է տնտեսական համագործակցությանը:

Կ. Միցոտակիսը բանակցություններից հետո լրագրողներին հայտարարեց, որ Հունաստանն իր հարաբերությունները ԽՍՀՄ-ի հետ կառուցելու է երկու մակարդակով. ֆեդերալ, որի սահմաններում նա բանակցություններ է վարել ԽՍՀՄ նախագահ Միխայիլ Գորբաչովի հետ, եւ միութենական առանձին հանրապետությունների հետ պայմանագրեր կնքելով: Այս մակարդակի վրա, Միցոտակիսի ասելով, Հունաստանի համար Ռուսաստանի հետ հարաբերություններն ավելի նշանակալից են: Վարչապետը նաեւ խորին գոհունակություն հայտնեց Ելցինի եւ Գորբաչովի միջեւ առկա անկեղծ համագործակցությունից:

Ուկրաինան եւ Հունաստանը փնտրում են փոխադարձ շահավետ պայմանագրեր

Հինգշաբթի, հուլիսի 25-ին, Հունաստանի վարչապետ Կոնստանտինոս Միցոտակիսը, որը պաշտոնական այցով ժամանել էր Կիեւ, հանդիպեց Ուկրաինայի վարչապետ Վիտոլդ Ֆոկինի հետ:

«Հանրապետությունը դրականորեն է գնահատում ԽՍՀՄ-ին վարկեր տրամադրելու Արեւմուտքի ձգտումը,- նշեց Ֆոկինը,- սակայն շահագրգռված է իմանալ իրեն հասնող վարկերի բաժնի չափը, քանի որ ամեն տարի 3-ից մինչեւ 5 եւ ավելի միլիարդ դոլլար է տալիս համամիութենական ֆոնդին»:

Հունական կողմին տրամադրվեց համագործակցության կոնկրետ առաջարկությունների փաթեթ. ուկրաինացի շինարարների կողմից Աթենքի մետրոպոլիտենի կառուցում, ուկրաինա-հունական բիզնես-կենտրոնի ստեղծում, Կիեւում բուժական-ախտորոշման կենտրոնի բացում, համատեղ ձեռնարկությունների ստեղծում:

Հունաստանի վարչապետն արտահայտվեց Ուկրաինայի հետ մինչեւ 1991 թ. վերջը տնտեսական պայմանագիր ստորագրելու օգտին, պաշտպանեց Աթենքում եւ Կիեւում առեւտրական տների բացման գաղափարը, առաջարկեց զարգացնել համագործակցությունը հեռուստահաղորդակցության ասպարեզում: ■

Ժիրինովսկին մեղադրում է Ռուսաստանյան եւ Միութենական ղեկավարությանը

Խորհրդային Միության լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցության նախագահ Վլադիմիր Ժիրինովսկին հուլիսի 24-ին Մոսկվայում կայացած մամլո ասուլիսում հայտարարեց, որ երկրում շարունակվող քաղաքական իրավիճակի վատթարացման մեղքն ընկնում է ռուսաստանյան եւ միութենական ղեկավարության վրա:

Մինչեւ նոր մարդիկ չհայտնվեն ղեկավարության մեջ, ըստ Վ. Ժիրինովսկու, ճգնաժամը ավելի կխորանա: Նա հայտարարեց, որ ԼԴԿ-ն **«կպայքարի նրանց դեմ, ովքեր օվկիանոսից այն կողմ եւ երկրի ներսում փորձում են ոչնչացնել մեր պետությունը»:**

Վ. Ժիրինովսկին բացասաբար արձագանքեց ԽՍՀՄ-ի վերափոխման **«Նովո-օգարյովյան սցենարին»**: Նրա կարծիքով, հիմա անհրաժեշտ է վերականգնել 1977 թ. սահմանադրության գործողությունը:

ԼԴԿ-ն, նշեց Վ. Ժիրինովսկին, հանդես է գալիս միացյալ Ռուսաստանյան պետություն ստեղծելու օգտին:

«ԻՖ»-ի թղթակցի հարցին պատասխանելով, Ժիրինովսկին հաղորդեց, որ ծրագրում է այցելել Հյուսիսային Կովկաս, Ուկրաինա, Մերձբալթիկա, Պրիդնեստրովիե եւ Գագաուզիա. երկրի «թեժ կետերը», ուր սպառնում են ռուս բնակչությանը:

Վ. Ժիրինովսկին բացասաբար արտահայտվեց Ելցինի՝ պետական մարմինների ապակուսակցականացման մասին հրամանագրի վերաբերյալ, անվանելով այն միջամտություն **«երկրի հասարակական-քաղաքական կյանքին»**: Հրամանագրի գաղափարը, ըստ նրա, ճիշտ է, սակայն ապակուսակցականացումը չպետք է անցկացվի «վերեւից»: ■

Ստամբուլի Թոփքափուի պալատում Բուշ ամուսիններին ուղեկցելիս երկար տեւելուց հետո, լրագրողները հանկարծ լսում են, թե ինչպես Սեմրա Օզալը խիստ հոգնած դառնում է ամուսնուն եւ ասում. «Ալլահի անեծքը վրադ, Թուրգութ, ոտներս ջարդվեցին»: Թուրգութ Օզալը ներողություն է խնդրում, թեւանցուկ անում նրան եւ շտապում Ջորջ եւ Բարբարա Բուշի մոտ:

Լուրերը՝ Interfax-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
phone: 58-1841, fax: (8-852)56-2941, telex: 243267 SULA SU
Խմբագիր՝ Հ. ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Դասիչ՝ 69149
Macintosh համակարգչային շարվածքը՝ Ռ.Ա.Կ. մամլո եւ տեղեկատվության կենտրոնի

digitised by A.R.A.R.@